

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infokorralduse õppekava

Mirlian Rebane

Digitaalne elukorraldus peredes: emade vaade

Lõputöö

Juhendaja: Maris Männiste, PhD

Tartu 2025

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
1.1. Feministlik teoreetiline raamistik	6
1.2. Digitaalse elukorralduse tööjaotus.....	7
1.3. Vanemliku vahendamise mõju ja andmestunud laps.....	10
1.4. Privaatsusriive ja eetikariskid peredes.....	12
1.5. Eesmärk ja uurimisküsimused	15
2. Uurimismetoodika	16
2.1. Valim	16
2.2. Andmekogumismeetod	17
2.3. Andmeanalüüsimeetod	18
2.4. Uuriija eneseanalüüs ja meetodi kriitika.....	20
3. Tulemused	22
3.1. Digitehnoloogia roll peredes, emade igapäevaelus ja pereliikmete osalus digitaalses elukorralduses.....	22
3.2. Digitehnoloogia kasutamise kitsaskohad ja stressiallikad.....	25
3.3. Emade roll digitaalse andmestumise valvuritena ja privaatsuseriive eetilised dilemmad.....	29
4. Järeldused, diskussioon ja edasised uuringud.....	34
4.1. Digitaalse elukorralduse jaotus emade hinnangul	34
4.2. Emade kogetud kitsaskohad ja vajadused	35
4.3. Privaatsusriive ja eetilised dilemmad, millega emad silmitsi seisavad	36
4.4. Poliitikasoovitused	37
4.5. Edasised uurimisvõimalused	38
Kokkuvõte	40
Summary.....	41
Kasutatud kirjandus	43
Lisad	47
Lisa 1. Nõusoleku leht.....	47
Lisa 2. Projektiivne käivitaja	48

Lisa 3. Intervjuu kava	49
Lisa 4. Koodipuu näidis.....	51
Lisa 5. Rakenduste kasutamine: emad.....	53
Lisa 6. Laste kasutatavad rakendused: emade vaates	54

SISSEJUHATUS

Digitaalsete tehnoloogiate kiire areng ja laialdane levik on viimastel aastakümnetel oluliselt mõjutanud pere igapäevaelu, muutes nii laste kasvatamise praktikaid kui ka peresisese vastutuse jaotust (Napp, 2023: 48). Kuigi tehnoloogia võimaldab muuta igapäevaelu mugavamaks, on see paradoksaalsel moel suurendanud ootusi ja kohustusi pereliikmetele, mis võivad viia digitaalse ülekoormuseni (Dean jt., 2021: 7; Saks, 2022: 53). Erinevad digitaalsed seadmed, sotsiaalmeediaplatformid, mobiilirakendused, terviseandmete haldamise süsteemid, haridusasutuste e-päevikud ning digitaalsed meelelahutuskanalid koguvad, arhiveerivad ja töötlevad isikustatud andmeid tuues esile vajaduse mõtestada vastutuse jaotust pere tehnoloogia kasutamise osas (Barassi, 2018: 169). Uurimistöös käsitlet nähtust, mida rahvusvahelises kirjanduses seostatakse inglise keeles mõistega „*digital care work*“, mis hõlmab tööd, mida tehakse pere elu korraldamise osas digikeskkonnas ning jääb sageli nähtamatuks ning on jaotunud sooliselt ebavõrdselt (Heaselgrave, 2023). Eesti keeles puudub nähtusele üldkasutatav termin. Töös kasutan läbivalt seetõttu eesti keeles „**digitaalne elukorraldus**“, mida defineerin kui pere igapäevaste tegevuste kogumit, mille jaoks kasutatakse digitehnoloogiat pereelu korraldamiseks, suunamiseks või jälgimiseks. Alternatiivid nagu otsetõlge „digitaalne hooldustöö“ või „digitaalne hoolitsemine“ ei ole praktikas kasutusel ning mõistet „digitaalne vanemlus“ (inglise k *digital parenting*) kasutatakse kirjeldamiseks lapsevanemaid kui digitehnoloogia kasutajaid või laste digitehnoloogiate kasutuse vahendajaid (Mascheroni, Ponte ja Jorge, 2018). Erinevalt „digitaalsest vanemlusest“, mis keskendub tehnoloogia vahendamisele, pakub „digitaalne elukorraldus“ laiemat kontseptuaalset raamistikku, mille kaudu saab analüüsida ka privaatsuse, eetika ja andmestumise küsimusi pere igapäevaelu korraldamisel.

Vanemliku vahendamise (inglis k. *mediating*) uurimustes käsitletakse perekonna digitaalset elukorraldust sageli sooneutraalses võtmes, mis viitab, et mõlemad vanemad osalevad perekonna digitaalse elukorralduse protsessis võrdselt (Barassi, 2018: 171). Heaselgrave (2023) seab artiklis „*Unpaid digital care work: Unmasking the parental mediation practices of contemporary mothers*“ selle kahtluse alla, tuues uuringu tulemuste põhjal välja, et peamiselt on emad need, kes võtavad vastutuse ja sooline võrdsus selles kontekstis on pigem illusioon kui tegelikkus. Samadele järeldustele on tulnud ka Mascheroni ja Siibak (2021: 60), Dean jt. (2021: 4), Pinho ja Gaunt (2021: 3), Gratorp (2024: 127), Saks (2022: 53) ning Alvarez (2025: 2) kelle uuringud näitavad, et digitaalne elukorraldus on nähtamatult ja ebavõrdselt jaotunud.

Lisaks soolise tööjaotuse analüüsile toetub uurimistöö ka Stoilova, Nandagiri ja Livingstone (2020) kolmetasandilisele privaatsuse raamistikule: institutsionaalne, kommertsiaalne ja interpersonaalne privaatsus, mis võimaldab mõista digitaalse elukorralduse eetilisi kihistusi. Samuti on oluliseks lähtekohaks Lim (2020) kontseptsioon, mis kirjeldab digitaalset pidevat kohalolu (inglis k. *transcendentne parenting*), mis lisab vanematele eetilise ja emotsionaalse kohustuse.

Lähtudes eeltoodust, on minu uurimistöö eesmärk uurida emade vaates, kuidas jaguneb pere digitaalne elukorraldus, millised on peamised kitsaskohad ning vajadused seoses sellega ning, milline on digitaalse elukorralduse valguses teadlikkus privaatsusriive ning eetkariskidest. Uuringus osalesid emad vanuses 28-45, kellel on lapsed vanuses 2-26. Uurimistöö võib pakkuda alust edaspidiseks poliitikakujundamiseks ja ressursside väljatöötamiseks, et toetada peredes digitaalse elukorralduse osas võrdset vastutuse võtmist. Minu lõputöö rõhutab vajadust keskenduda emade spetsiifilistele kogemustele, kuna üldised „vanemate“ käsitlused ei pruugi täpselt peegeldada emade tegelikku panust ja nendega kaasnevaid väljakutseid. Seetõttu on vaja rohkem uuringuid, mis keskenduvad just emade perspektiivile, mitte üldistatud „vanemate“ vaatele, sest üldised tulemused võivad varjutada emadele omaseid kogemusi ja praktikaid. Täpsema ja realistlikuma hinnangu andmiseks emade mitmekülgele digitaalse elukorralduse panusele on oluline, et tulevased uuringud jälgiksid ja mõõdaksid aega, mida emad pühendavad perede digitaalsele elukorraldusele. Lisaks võiksid soolist võrdõiguslikkust edendavad poliitika aidata kujundada sotsiaalseid norme ja ootusi, mis toetaksid emade rolli tasakaalustatud ja õiglasel viisil. Digitaalne elukorraldus on uus töövorm, mis on nähtamatult ja ebavõrdselt jaotunud ning ühiskonnas tähelepanuta, kuigi see nõuab teadmisi, aega ja vastutust.

Minu lõputöö on jaotatud neljaks osaks. Esimeses osas käsitlen teoreetilist tausta ja sõnastan probleemipüstituse. Teises osas selgitan kasutatud metoodikat. Kolmandas osas analüüsin kogutud andmeid, neljandas esitan tulemused ja arutlen nende üle ning lisan poliitikasoovitused. Viiendas osas teen kokkuvõtte nii eesti kui ka inglise keeles.

Soovin siiralt tänada oma juhendajat Maris Männistet tema toetuse ja suunamise eest kogu tööprotsessi jooksul. Samuti olen tänulik kõigile emadele, kes olid valmis jagama oma kogemusi ausalt ja avatult ning kursusekaaslaseid toetuse eest.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Alampeatükkide raames käsitlen feministlikku lähenemist digitaalsele elukorraldusele peredes, rõhutades soolise ebavõrdsuse mõju emade töökoormusele ja vastutusele. Samuti pakun raamistiku, mille kaudu analüüsin emade rolli ning tõstan esile vajaduse praktiliste ja poliitiliste lahenduste järele, mis toetaksid emade õiglast ja tasakaalustatud rolli perekondades.

1.1. Feministlik teoreetiline raamistik

Pinho ja Gaunt (2021: 6) rõhutavad, et meeste ja naiste soolised ideoloogiad mängivad olulist rolli peresisese tööjaotuse kujundamisel, kusjuures traditsiooniliste vaadetega paarid kalduvad kodutöid jaotama viisil, mis kinnistab naiste esmase vastutuse pereelu eest. Feministlik teoreetiline raamistik aitab nähtamatult ja ebavõrdselt jaotunud digitaalset elukorraldust mõista laiemas võimustusüsteemis, mida taastoodavad ühiskondlikud normid ning tehnoloogia kujundamise ja andmekogumise praktikad (D'Ignazio ja Klein, 2020: 24; Papp ja Kütt, 2024: 6; Siibak, 2019: 107; Gratorp, 2024: 112). Katsiampoura (2024: 177) märgib, et feministlik kriitika ei piirdu üksnes kitsaskohtade esiletoomisega, vaid hõlmab endas ka normatiivset kohustust võimestada allasurutud grupe ja ümber kujundada olemasolevaid võimusuhteid nii akadeemilises kui ühiskondlikus kontekstis.

Eesti elanike levinud hoiakud peegeldavad **soolise tööjaotuse** kultuurilist kinnistumist, sest elanikest 70% nõustub väitega, et naise tähtsaim roll on hoolitseda pere ja kodu eest ning 51% leiab, et mehe peamine ülesanne on teenida raha (Papp ja Kütt, 2024: 6–7). Naiste tööalane aktiivsus ei ole vähendanud nende koduseid kohustusi, vaid on lisanud töövälisele elule täiendava koormuse (Goldscheider jt., 2015: 210; Saks, 2022: 53). Nähtuse, mis digiajastul on saanud uue mõõtme, kus vanemad, eriti emad, haldavad laste andmeid, turvalisust ja digitaalseid identiteete (Siibak, 2019: 103–106; Napp, 2023: 13–16; Mascheroni ja Siibak, 2021: 59–60; Lim, 20).

Kuigi viimastel aastakümnetel on **soolise võrdõiguslikkuse** vallas tehtud märkimisväärseid edusamme, viitavad uuringud, et meeste ja naise vaheline ebavõrdus püsib nii töö- kui ka eraelus (Sotsiaalministeerium, 2021: 47–48; Goldscheider jt., 2015: 216; Aavik jt., 2020). „Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2021“ toob välja, et traditsioonilised hoiakud on jätkuvalt levinud ning naised vastutavad peamiselt koduste tööde ning mehed majandusliku toimetuleku eest (Sotsiaalministeerium, 2021: 37–47). See kajastab sügavalt juurdunud arusaama, et naised on loomupäraselt hoolitsevad, mistõttu vastav töö langeb neile sageli vaikimisi (Dean jt., 2021: 9). Ka Goldscheider jt. (2015) ning Aavik jt. (2020) leiavad, et ühiskondlikud ootused ja

traditsioonilised soorollid mõjutavad peresisest tööjaotust, suurendades naiste koormust ja põhjustades rahulolematust (Aavik jt., 2020: 24; Goldscheider jt., 2015: 211).

Alvarez (2025: 11) osutab, et isegi heaoluriikides nagu Taani, kus sooline võrdsus näib olevat norm, on sotsiotehnilised süsteemid suurendanud **emade nähtamatut töökoormust**. Neilt oodatakse „99% kohalolekut“, samas kui isadel on suurem vabadus otsustada, millal ja kuidas pereelus osaleda (Alvarez, 2025: 11). Pinho ja Gaunt (2021: 10) on seevastu toonud esile nähtuse, mida nimetatakse emade „väravavalvamine“ (inglis k *maternal gatekeeping*), viidates olukorrale, kus emad piiravad isade osalust, uskudes, et neil on kõrgemad standardid ja paremad pädevused.

Feministliku kriitika seisukohta kinnitavad nii Alvarez (2025: 11), Gratorp (2024: 128) kui ka D’Ignazio ja Klein (2020: 73), kelle sõnul kujundatakse tehnoloogiaid ja digikeskkondi sageli näiliselt neutraalsetena, kuid need taastoodavad soolisi ebavõrdsusi. Näiteks disainides rakendusi, milles vaikimisi kasutajana nähakse ema (Alvarez, 2025: 11) või lähtudes normatiivsetest eeldustest, et kasutaja on valge tehnoloogiateadlik mees (D’Ignazio ja Klein, 2020: 85). Feministlik lähenemine andmetele lähtub arusaamast, et **andmed on seotud võimuga** ega ole neutraalsed (D’Ignazio ja Klein, 2020: 23; Gratorp, 2024: 113). Seetõttu ei ole eesmärk üksnes digitaalse elukorralduse töövormi nähtavaks tegemine, vaid ka süsteemsete muutuste algatamine, mis looks naistele võrdsemad võimalused osaleda nii töö- kui pereelus ilma liigse vaimse ja logistilise koormuseta (Dean jt., 2021: 8). Empiirilised uuringud näitavad, et pered, kus mehed jagavad kodutöid ja lapsehoidu võrdsemalt, on stabiilsemad ning konfliktide esinemissagedus on väiksem (Goldscheider jt., 2015: 225; Dawson jt., 2015: 389). Eesti digiühiskonna arengukava 2030 (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2021) ja Siseturvalisuse arengukava 2025–2030 (Siseministeerium, 2021) rõhutavad küll turvalisust ja teadlikkuse tõstmist, kuid neis strateegiatel **puudub eraldi perede tööjaotuse** teemadele. Vastutus on sageli sooliselt kallutatud ning laiem ühiskond ei käsitle seda töövormi piisava tõsidusega (Dean jt., 2021: 4; Gratorp, 2024: 127).

1.2. Digitaalse elukorralduse tööjaotus

Kuigi digitehnoloogia loob teoreetilise võimaluse tööjaotuse ümbermõtestamiseks, taastoodab see sageli traditsioonilisi soorolle. Pere digitaalse elukorralduse eest vastutavad enamasti emad, kuna ühiskondlikud normid ja soolised ootused määratlevad nad esmaseks vastutajaks pere igapäevaelu ja heaolu kujundamisel (Alvarez 2025: 3; Heaselgrave, 2023: 293; Üstündağ, 2024: 52).

Pinho ja Gaunt (2021: 6) märgivad, et **bioloogiline essentsialism** tugevdab arusaama, justkui oleks digitaalne elukorraldus emade loomulik ja paratamatu vastutus.

Barassi (2018: 169; 209: 415-417) hinnangul on digitaalne elukorraldus muutunud pere igapäevaelu lahutamatuks osaks, hõlmates laste ja pereliikmete andmete haldamist, turvalisuse tagamist ning tehnoloogia vahendamist.

Eriti silmatorkav on, et kuigi lapsevanemad võivad digitehnoloogia kasutamise osas otsuseid teha koos, langeb nende igapäevane elluviimine enamasti emade õlule ja seda sageli vaikimisi, töökoormuse või ühiskondlike ootuste tõttu (Alvarez, 2025: 6). Emad täidavad seeläbi kesket rolli digitaalses elukorralduses, kehtestades näiteks piiranguid ekraaniajale või jälgides rakenduste kasutust (Üstündağ, 2024: 54, 57; Lim, 2020: 7), samas kui isade panus piirdub sageli formaalse või toetava osalemisega (Alvarez, 2025: 6). Tulemuseks on nn **vaimne koormus** (inglis k *mental load*), mille all ei peeta silmas mitte üksikuid ülesandeid, vaid pidevat organiseerimis-, planeerimis- ja reageerimisvalmidust, mis jääb sageli nähtamatuks ja alahinnatuks (Dean jt., 2021: 4; Siibak, 2019: 105; Üstündağ, 2024: 53). See püsiv valmisolek kanda kogu pere digitaalset infovälja tekitab emades **pidevat muret ja vastutustunnet**, mis väljendub eriti olukordades, kus nad tunnevad, et peavad tagama nii laste turvalisuse kui privaatsuse, olles samal ajal teadlikud jälgimistehnoloogiate eetilistest piiridest (Lim, 2020: 22).

Napi (2023: 28–30) empiiriline uurimus kinnitab, et digiajastu emad tunnevad sageli vajadust olla „alati kohal“, kasutades näiteks asukoharakendusi ja muid digitaalseid jälgimisvahendeid. See pidev digitaalne kohalolu ei tähenda üksnes füüsilist ligipääsu, vaid ka moraalset ja kognitiivset valmisolekut vastutada, reageerida ja ennetada. Samasugusele suundumusele viitab Barassi (2018: 170), kelle uuring näitas, et laste digitaalse identiteedi kujundamine algab juba enne sündi ning seda suunavad peamiselt emad, kes haldavad **laste andmejälgi**. Digitaalne elukorraldus ei eelda seega üksnes tehnilist kompetentsi, vaid ka eetilist ja juhendavat rolli (Üstündağ, 2024: 52).

Feministlikud käsitlused näevad pereelu korraldamist, sealhulgas selle digitaalset vormi, osana laiemast võimusuhtest, mille raames naised vastutavad pere toimimise eest sageli töö- ja puhkeaja arvelt (Dean jt., 2021: 8; Dawson jt., 2015: 381). Kuigi digitaalsed tööriistad võiksid peredele tuge pakkuda, lisavad need sageli emadele juurde uusi, nähtamatuid ja tasustamata kohustusi, mis konkureeivad muu ajaga (Heaselgrave, 2023: 285; Üstündağ, 2024: 58; Gratorp, 2024: 127). Näiteks võivad nutikodudes kasutatavad jälgimistehnoloogiad, mida turustatakse turvalisust suurendavate lahendustena, suurendada eemaloleku korral kaugelt tehtava töö koormust (Lupton, 2020: 6). See peegeldab süstemaatilist mustrit, mille tulemusena jääb digitaalne elukorraldus sageli **sooliselt kallutatuks ja alahinnatuks** (Dean jt., 2021: 9; Watson ja Lupton, 2022).

Samas tuleb arvesse võtta, et **isade roll** laste kasvatamises on viimastel aastakümnetel muutunud. Empiirilised uuringud on näidanud, et nooremad ja haritumad isad soovivad olla rohkem kaasatud, eriti laste varajases arengus ja igapäevaelus (Goldscheider jt, 2015: 211) ning ka lapsed ootavad isa osalust (Paolicchi, 2021). Ent Siibak (2019: 107) on täheldanud, et isade roll digitaalses vanemluses jääb sageli emade varju, kuigi mehed kasutavad digivahendeid hooliva isarolli kujundamiseks.

Õigupoolest seavad ühiskondlikud ja institutsionaalsed ootused **isadele jätkuvalt piiranguid** kuid muu hulgas tekitavad olukorra ka emad ise kritiseerides isade panust või eelistades ise ülesannete täitmist, mille kaudu jääb nende panus sageli episoodiliseks ja tingimuslikuks (Heaselgrave, 2023: 284; Papp ja Kütt, 2024: 6–7; Pinho ja Gaunt, 2021: 7). Hoolimata muutunud normidest ja isade soovist suuremale kaasatusele delegeeritakse laste digitaalse juhendamise ja järelevalve peamine vastutus kaasaegsetes peremudelites jätkuvalt emadele, taastootes seeläbi traditsioonilisi soolise tööjaotuse mustreid (Alvarez, 2023: 15).

D’Ignazio ja Klein (2020: 73) ja Siibak (2019: 106) osutavad, et paljud digitaalsed tööriistad, sealhulgas lapse jälgimise rakendused, nutikad kodujärelevalvesüsteemid ja vanemliku kontrolli äpid, on disainitud vaikimisi eeldusel. Näiteks kasutatakse mõnes rakenduses metafoore, mis seovad raseduse kogemuse maskuliinsete kujunditega nagu loote võrdlemine õllepudeliga (Siibak, 2019: 107). Algoritmid, andmestruktuurid ja kasutajaliidesed **kujundavad juba eos võimusuhteid**, mis võivad jätta emad, arutelust välja (D’Ignazio ja Klein, 2020: 179). Sarnast kriitikat esitab ka Heaselgrave (2023: 283), kelle sõnul emade digitaalne elukorraldus jääb sageli väljapoole traditsioonilise töö mõistepiire ning seda nähakse loomuliku naiselikkuse väljendusena, mitte nähtava ja võrdselt jaotatud tööna.

Kuigi minu töös kasutatud teaduskirjandus on keskendunud peamiselt emade rollile digitaalse elukorralduse kandjatena ning selle töö nähtamusele ja ülekoormusele (Dean jt., 2021: 7–9; D’Ignazio ja Klein, 2020: 123; Gratorp, 2024: 111; Saks, 2022: 53), viitab Dawson jt. (2016: 467), et just isade hoiakud mõjutavad laste väärtuste kujunemist veelgi tugevamalt. See näitab, et ainuüksi emade kogemuste esiletõstmisest ei piisa ning digitehnoloogiate arendusse ja perepoliitikatesse tuleb kaasata süsteemselt kõik pereliikmed. Tehnoloogiline empaatia ja läbipaistvus, mida D’Ignazio ja Klein (2020: 123) ning Gratorp (2024: 111) käsitlevad eetiliste kohustustena, peavad looma ruumi ka neile pereliikmetele, kelle panus jääb tavaliselt taustale. Samal ajal osutab Katsiampoura (2024: 177), et emad võivad ühiskondlike ootustega kohandudes ise oma nähtamatust rollist teadmatult kinni pidada, süvendades töö ebaõiglast jaotust ning selle

normaliseerimist. Järgnevas alapeatükis analüüsin, kuidas vanemlik vahendamine ja laste andmestumine mõjutavad peresiseseid suhteid, vastutust ning lapse subjektiivsuse kujunemist.

1.3. Vanemliku vahendamise mõju ja andmestunud laps

Vanemlik vahendamine digitaalses keskkonnas ei seisne enam üksnes laste meediatarbimise jälgimises või piirangute seadmisel, vaid sisaldab üha enam strateegilist andmehaldust, andmestumist ja järelevalvet, mis kujundavad laste identiteeti juba varasest east alates (Lupton ja Williamson, 2017: 5; Barassi, 2018: 170–172). Kui varasemalt piirdus vanemlik järelevalve peamiselt füüsilise keskkonnaga, siis nüüd peavad vanemad haldama ja jälgima laste digivahendite kasutust ning kaitsma neid virtuaalsete ohtude eest (Siibak, 2019: 103; Üstündağ, 2024: 51; Saks, 2022: 53; Lim, 2020: 3).

Andmestumise kontekstis ei ole vanemad enam üksnes kasvatajad, vaid ka andmehaldurid, kelle ülesandeks on näiteks sotsiaalmeedia privaatsusseadete haldamine, kooli- ja terviseportaalide kasutamine ning laste digijälgede kontrollimine (Siibak, 2019: 104; Üstündağ, 2024: 52).

Roll „hooliv lapsevanem“ tähendab üha sagedamini osalemist andmete jälgimise ja haldamise praktikates (Mascheroni ja Siibak, 2021: 18; Napp, 2023: 50; Lim, 2020: 5). Seetõttu on oluline mõiste „**digitaalne vanemlus**“ (inglis k *digital parenting*) (Mascheroni, Ponte ja Jorge, 2018), mis viitab vanemate rollile laste digitegevuste vahendamisel; piirangute seadmist ja keelamist (inglis k *restrictive mediation*); aktiivset arutelu (inglis k *active mediation*); tehnilist järelevalvet (inglis k *technical mediation*); passiivset jälgimist (inglis k *monitoring*); ning vanemate enda tehnoloogiliste praktikate kasutamist vanemlike rollide täitmisel.

Seda nähtust kirjeldavad ka erinevad kontseptuaalsed raamistikud. Siibak (2019: 105–106) nimetab seda inglise keeles „*plugged-in parentinguks*“ ja Lim (2020: 2) „*transcendent parentinguks*“ – ehk **pidevalt kohalolev vanemlus**, mida iseloomustab tehnoloogiline kohalolu ja järelevalve, mida nähakse kui märki heast vanemlusest. Vanemluse vorm, kus lapsevanemad on digitehnoloogia kaudu lastega pidevas ühenduses isegi füüsilise eemaloleku ajal, eeldab pidevat tähelepanu, valmisolekut ja moraalselt valvelolekut, mis võib tugevdada kontrolli, kuid samas vähendada lapse privaatsust ja autonoomiat (Lim, 2020: 12, 16).

Napp (2023: 15) rõhutab, et ühiskond survestab vanemaid ja eriti emasid osalema **andmepõhises jälgimises**, mis tähendab pidevat kontrolli (meta)andmete kaudu. Selline surve võib tõrjuda tagaplaanile lapse enda hääle ja õigused, kui nende asemel domineerib tehnoloogiliselt toodetud andmestik (Lupton ja Williamson, 2017: 13). Emadelt oodatakse aktiivset osalust digitaalses

elukorralduses, kuid nende teadlikkus andmeturbe, algoritmilise mõju ja tehnoloogilise järelevalve tagajärgedest võib olla piiratud, mis teeb nad nii vastutajateks kui ka haavatavateks (Üstündağ, 2024: 58; Siibak, 2019: 105).

Barassi (2018; 2019) nimetab sellist protsessi inglise keeles „*coerced digital participation*“ mis märgib olukorda, kus **lapsed osalevad andmestatud ühiskonnas mitte oma valikul**, vaid sest neilt nõutakse juurdepääsu kooliplatvormidele, tervishoiuportaalidele või suhtlusrakendustele. Lapsed on esimene põlvkond, kes on andmestatud juba enne sündi ning nende digitaalne kohalolu kujuneb peamiselt vanemate kaudu (Barassi, 2019: 415–417). Peale selle ei piirdu andmestumine üksnes eluajal kogutud andmetega, vaid ulatub ka surmajärgsesse perioodi tekitades lisaküsimusi vastutuse ja eetika osas eriti kui lapsel endal pole sõnaõigust (Doyle ja Brubake, 2023: 268). Vanemad on vastuolulises rollis: nad võimaldavad andmete kogumist, samal ajal soovides lapsi kaitsta.

Sellest tulenevalt kujuneb lapsest **andmestunud kodanik** (inglis k *datafied citizen*), kelle kohta kogutud andmed võivad mõjutada tema tulevasi võimalusi, ligipääsu teenustele ja ühiskondlikku staatust (Barassi, 2019: 419). Barassi (2019: 426) viitab, et lapse digijäljed võivad piirata lapse võimalusi ise määratleda oma identiteeti. Lupton ja Williamson (2017: 9) selgitavad, et lapse enesekuvand hakkab varakult kujunema „**arvutatava isikuna**“ (inglis k *calculable person*), lähtudes tema kohta loodud andmestikust. Vanemate, eriti emade roll selles protsessis on keskne, ent sageli kriitiliselt käsitlemata (Alvarez, 2025: 14).

Niisugust arengut tugevdab ulatuslik **lapsepõlve andmestumine** (inglis k *datafication of childhood*), mis viitab olukorrale, kus vanemad koguvad ja haldavad laste andmeid rasedusäppide, sotsiaalmeedia postituste ja jälgimistehnoloogiate kaudu (Siibak, 2019: 104–112; Napp, 2023: 14–15; Lupton ja Williamson, 2017: 5). Tahtmatu, kuid järjepidev digitaalsete andmete kogumine toob kaasa olukorra, kus lapsel tekib püsiv digitaalne jälg, mis võib mõjutada lapse tulevasi võimalusi, sotsiaalset kuvandit ja privaatsust täiskasvanuna (Siibak, 2019). Kujuneb püsiv andmekiht, mille eluiga ületab isegi füüsilise elu kestuse, kuid seda sageli, eriti laste puhul, ei teadvustada ega märgata (Doyle ja Brubake, 2023: 268).

Lapse privaatsus muutub uueks **infoökoloogia** osaks, kus individuaalne autonoomia asendub järelevalvepõhise vanemlikkusega (Lupton ja Williamson, 2017: 11; Alvarez, 2025: 13). Lapsest saab justkui „ema hoolivuse“ indikaator ning digitaalne elukorraldus on seotud nii lapse heaolu kui ka ema sotsiaalse positsiooni ja vanemliku kompetentsusega (Siibak, 2019: 105; Lim, 2020).

Siiski ei mõjuta digitaalset elukorraldust ainult peresisene dünaamika, vaid sellele avaldavad olulist mõju ka riiklikul ja Euroopa Liidu tasandil kujundatavad poliitikad. Euroopa Komisjoni *BIK Policy Monitor Report* (European Schoolnet, 2024), mis kajastab 2025. aasta andmeid osutab Eesti näitel, et kuigi levitatakse vanematele ja lastele suunatud veebiturvalisuse materjale (nt Riigi Infosüsteemi Ameti trükised), ei piisa ainult teadlikkuse tõstmisest.

See muudab oluliseks analüüsida, millised võimalused on lastel iseenda andmepõhise kujutamise protsessis kaasa rääkida ning milliseid piire seab andmestumine lapse privaatsusele ja autonoomiale (Stoilova jt., 2021; Lim, 2020). Laste arvamust küll kuulatakse (õpilasesindused), kuid **puuduvad süsteemsed mehhanismid**, mille kaudu lapsed saaksid osaleda poliitikakujundamises ning see tähendab, et privaatsuse ja jälgimise piirid ei pruugi olla lapse vaates määratletud, vaid määrab neid täiskasvanu, sageli ema, vaade (European Schoolnet, 2024).

1.4. Privaatsusriive ja eetikariskid peredes

Digitehnoloogia kasutamine peredes kujundab ümber lapse privaatsuse, eetika ja autonoomia mõisted. Vanemlus ei toimi enam üksnes otsese suhtluse kaudu, vaid üha enam jälgimise ja tehnoloogilise kohalolu kaudu, mille keskmes on privaatsuse kolmikmõõde: interpersonaalne, institutsionaalne ja kommertslik privaatsus (Stoilova, Livingstone ja Nandagiri, 2020: 198–199).

ÜRO lapse õiguste konventsioon (UNCRC, 1989) artiklid 12 ja 16 kinnitavad, et lapse privaatsus ja enesemääratlus on väärtused iseeneses, mitte ainult vahend kahju vältimiseks. *BIK Policy Monitor Reporti* kohaselt (European Schoolnet, 2024) on laste digitaalsed õigused Eesti riiklikes dokumentides küll olemas, kuid neid ei käsitleta eraldi ega piisava prioriteetsusega, mis viitab süsteemsele lüngale poliitikakujundamises ning nihutab vastutuse laste digitaalse heaolu ja privaatsusküsimuste eest vaikimisi peredele, eelkõige emadele.

Peresuhtes ilmnevad privaatsuse piirid kõige nähtavamalt. Lapsed tunnevad end kõige teadlikumalt oma **interspersonaalse privaatsuse** osas, nt sõprade, pereliikmete ja sotsiaalmeedia vaates (Stoilova jt., 2020: 199). Siiski näitab uurimus, et **privaatsusriiveid põhjustavad** sageli just lähedased täiskasvanud, kes jagavad laste fotosid, haldavad nende sotsiaalprofiile või kontrollivad sõnumeid ilma selgesõnalise kokkuleppeta (Siibak, 2019: 104–106; Heaselgrave, 2023: 284). Privaatsusriive ei pruugi alati olla tahtlik või kahju tekitav, kuid võib siiski tähendada olukorda, kus lapse häält ei arvestata või kus pere igapäevane digitegevus loob situatsioone, kus lapse identiteet ja käitumine muutuvad **andmepõhiseks jälgimisobjektiks** (Heaselgrave, 2023: 284; Dean jt., 2021: 4). Limi (2020) käsitluses ei ole tegemist üksnes digioskuste rakendamisega, vaid eetikaga, mis on seotud pideva kohaloleku, kurnatuse ja haavatavusega.

Alvarez (2025: 11) leiab, et tehnoloogiline kohalolek muutub **uueks moraalseks nõudeks**, et hea lapsevanem on alati ühenduses, alati jälgimas, alati kättesaadav.

See kehtib eriti emade puhul, kes täidavad võtavad enamasti vastutuse laste jälgimise eest (Mascheroni ja Siibak, 2021: 60; Dean jt., 2021: 4). Privaatsuse haldus ja eetiline otsustamine ei ole pelgalt tehniline ülesanne, vaid see koormab naisi emotsionaalselt ja vaimselt, nõudes pidevat organiseerimis- ja vastutusvõimet (Üstündağ, 2024: 58; Gratorp, 2024: 127).

Nii privaatsusriive kui ka eetilised riskid ilmnevad selgelt digivahendite kaudu toimuvates igapäevastes peretegevustes nagu näiteks; lapse õpitulemuste kontrollimine eKoolis ilma lapse teadmata; tema asukoha jälgimine äppide kaudu; isiklike fotode postitamine ilma temaga konsulteerimata; mittemõtestatud nõustumine platvormide tingimustega, mis võimaldavad andmete kogumist ja kasutamist kommertslikel eesmärkidel.

BIK Policy Monitor Reporti kohaselt (European Schoolnet, 2024) on Eesti kooli riiklikus õppekavas **digipädevus määratletud** ühe üldpädevusena, mille eesmärk on arendada oskusi info haldamiseks, privaatsuse kaitsmiseks ning sotsiaalselt vastutustundlikuks käitumiseks digikeskkonnas, kuid reaalne elluviimine langeb sageli vanemate, eeskätt emade, õlule, nagu on leidnud Heaselgrave (2023) ja Alvarez (2025).

Eelnevalt mainitud raportis (European Schoolnet, 2024) tõdetakse, et kuigi õpetajatele on loodud koolitusvõimalusi, puuduvad selged suunised emadele kui esmasele digihaldurite rühmale. Sellised tegevused ei pruugi rikkuda seadust, kuid **võivad rikkuda lapse õigust autonoomiale** ja enesemääratlusele (Lupton ja Williamson, 2017: 11; Stoilova jt., 2020: 199). Nagu Katsiampoura (2024: 177) hoiatab, võivad emad omaks võtta ühiskondlikud ootused vaikimisi ning toimida viisil, mis kinnistab ebavõrdset ja nähtamatut tööjaotust, isegi kui see on vastuolus nende enda heaoluga.

Eesti osaleb aktiivselt Euroopa Liidu **algatustes laste õiguste tagamiseks digikeskkonnas**, kuid paljud strateegiad on alles väljatöötamisel või killustatud erinevatesse dokumentidesse ning näitab vajadust süsteemse ja läbimõeldud lähenemise järele laste privaatsuse ja heaolu tagamiseks digitaalses keskkonnas (European Schoolnet, 2024). Emade osalemine laste andmete loomises ja haldamises tähendab, et nad osalevad ka **lapse tulevase digipärandi kujundamises** (Doyle ja Brubaker, 2023: 268). See tähistab eetilist dilemmat: kas armastusest tulenev järelevalve õigustab privaatsuse ületamist? Kuigi vanemad võivad tajuda oma tegevust „kaitsvana“, viitab feministlik kriitika sellele, et hoole nimel toimuv digijälgimine sageli reprodutseerib soolist ebavõrdsust ja kontrolli (D'Ignazio ja Klein, 2020: 73–85).

Institutsionaalset privaatsust (nt koolid, terviseasutused, riiklikud andmekogud) ei tajuta ohtlikuna, sest lapsed ja vanemad usaldavad ametlikke kanaleid (Stoilova jt., 2020: 200). Just siin ilmneb **nähtamatu privaatsusriive oht**, kus andmeid kogutakse ja kasutatakse ilma selge arusaama või tagasisideta. Eestis puudub üks keskne juhtasutus, kes koordineeriks laste digitaalset turvalisust ja õigusi hõlmavaid poliitika; vastutus on jaotunud mitme ministeeriumi ja asutuse vahel (Justiits- ja Digiministeerium, Siseministeerium, Sotsiaalkindlustusamet, Riigi Infosüsteemi Amet jm), mis toetab väidet, et **emadest saavad vaikimisi esmased vastutajad**, kuna riiklikud struktuurid ei taga piisavat tuge ega koordineeritust (European Schoolnet, 2024).

Vanemad ei kontrolli tihti, kuidas koolid või platvormid laste andmeid käsitlevad, eriti kuna nende tehniline teadlikkus võib olla piiratud (Napp, 2023: 49). See tähendab, et emad on küll digitaalse elukorralduse eesliinil, kuid neil puudub ligipääs või volitus institutsionaalsetele andmeprotsessidele sekkumiseks, mis omakorda suurendab nende vaimset koormust ja vastutust (Napp, 2023: 14–15; Üstündağ, 2024: 53).

Kõige vähem mõistetud, ent potentsiaalselt kõige kahjulikum on **kommertslik privaatsus**, mis seondub laste andmete kogumise, profiilide koostamise ja automatiseeritud otsuste tegemisega erettevõtete poolt ja ema on vaikimisi andmehalduri rollis (*Google, YouTube, TikTok*) (Stoilova jt., 2020: 202). Eriti oluline on see digiteenuste kaudu, kus laste käitumisandmeid kasutatakse reklaamiks, algoritmiliseks suunamiseks ja mõjuvõimu kujundamiseks, sageli ilma teadliku nõusolekuta (Mascheroni ja Siibak, 2021: 18).

Eetiline küsimus peitub selles, kui ulatuslik peaks olema vanema kontroll lapse digitegevuse üle ning kuivõrd vastutab ema, kes on sageli vaikimisi digiteenuste haldaja, ka nende tagajärgede eest, mida ta ei pruugi mõista ega suuda ennetada, nagu näiteks lapse kohta kogutud **post mortem ehk surmajärgsed andmed** (Doyle ja Brubaker, 2023: 268).

Feministlik andmekriitika rõhutab, et süsteemid on üles ehitatud eeldusel, et „hea lapsevanem“ on ema, kes suudab kõik riskid hinnata ja hallata, kuid reaalsuses seatakse ta rolli, milles ta on samal ajal vastutaja ja haavatav (Alvarez, 2025: 11–13; D’Ignazio ja Klein, 2020: 85).

1.5. Eesmärk ja uurimisküsimused

Uurimistöö eesmärgiks on analüüsida emade vaates, kuidas jaguneb pere digitaalne elukorraldus, millised on peamised mured ning vajadused seoses sellega ning, milline on digitaalse elukorralduse valguses teadlikkus privaatsusriive ning eetkariskidest. Töö keskendub emade rollile digikeskkonnas, tuues esile soolise tööjaotuse mõju, praktilised ja emotsionaalsed murekohad ning eetilised kaalutlused, mis kaasnevad pereelu korraldamisel digitaalseid vahendeid kasutades.

Varasemad uuringud on näidanud, et emad kannavad sageli suuremat vastutust digitaalse elukorralduse ning laste andmejalajälje kujunemise eest. See töö jääb sageli nähtamatuks ning alahinnatuks ja emade teadlikkus andmestumisega kaasnevatest privaatsus- ja eetkariskidest võib olla piiratud (Heaselgrave, 2023; Alvarez, 2025).

Uurimistöös analüüsin, milliseid digitaalseid platvorme ja tööriistu pered laste andmete haldamiseks kasutavad, millised on emade konkreetset rollid ja vastutused digitaalses keskkonnas. Samuti analüüsin, milliste kitsaskohtadega emad digikeskkonnas kokku puutuvad ja kuivõrd nad on teadlikud digitaalse elukorraldusega seotud privaatsusriivest ning eetilistest riskidest.

Uurimisküsimused:

1. Kuidas jaguneb emade hinnangul digitaalne elukorraldus peredes?
2. Millised on emade peamised kitsaskohad ja vajadused seoses digitaalse elukorraldusega?
3. Milline on emade teadlikkus digitaalse elukorraldusega seotud privaatsusriivest ja eetikast?

Esitatud uurimisküsimused suunavad kogu uurimistöö fookust ja analüütilist lähenemist, võimaldades avada emade kogemusi digitaalse elukorralduse kujundamisel, hinnata töökoormuse ja vastutuse jaotumist peredes ning mõista nende arusaama privaatsusriivete ja eetiliste riskide osas.

2. UURIMISMETOODIKA

Peatükis tutvustan valimi kujunemise aluseid, kirjeldan kasutatud uurimismeetodikat ja andmekogumisprotsessi. Peatüki lõpus selgitan andmeanalüüsi lähenemist ning käsitlen uurimisprotsessi ning meetodika kriitikat läbi minu kui uurija eneseanalüüsi.

2.1. Valim

Valimi koostamisel lähtusin **mittetõenäosuslikust mugavusvalimi strateegiast**, kuna uurimistöö eesmärk ei olnud statistiline üldistamine, vaid sisuline ja kontekstipõhine arusaam uuritavast nähtusest. Valiku tegemisel lähtusin teadlikult, et osalejad oleksid igapäevaselt seotud digitehnoloogia kasutamisega pereelu korraldamisel. See viitab asjaolule, et nad kasutavad näiteks e-teenuseid (e-päevikud), mobiilirakendusi (nt ühiskalendrid, sõnumiplatvormid) ning muid digikeskkondi (nt jälgimiskrakendused), mis on seotud laste kasvatamise ja koduste toimingutega. See võimaldas mul fokuseerida sihtrühmale, kelle kogemused on otseselt seotud uuritava nähtusega ning kes suudavad seda tähenduslikult ja detailselt avada.

Toetudes Kakillale (2021: 3) ja Lagerspetzile (2017: 17), kujundasid valiku teadlikult, eelistades osalejaid oma tutvusringkonnast, kelle kokkupuuted emaduse ja digitaalse elukorraldusega olid piisavad ning kes olid valmis reflekteeritult oma kogemusi jagama.

Uuringus osales **kümme ema**, kes elavad koos teise täiskasvanuga ja kellel on vähemalt üks alaealine laps (vt tabel 1).

Tabel 1. Intervjueeritud emade profiil

Emad	Emad vanus	Laste arv	Laste vanus
N1	35	2	12, 15
N2	40	3	14, 12, 5
N3	35	1	2
N4	37	3	11, 7, 3
N5	33	3	6, 4, 2
N6	32	1	11
N7	38	1	9
N8	45	2	26, 13
N9	35	1	4
N10	29	2	6, 4

Allikas: autori koostatud 2025

Emade vanus jäi vahemikku 28 kuni 45, olles ühtlasi tüüpiline vanusevahemik, kus kasvatatakse aktiivselt alaealisi lapsi. Laste vanus varieerus kaheaastasest kuni 26-aastaseni, kuigi enamus olid siiski koolieas või koolieelses eas, mis võimaldas avada erinevaid digitaalse elukorralduse

praktikaid. Alates e-keskkondade kasutamisest ja vanemliku järelevalve rakendustest kuni teismeliste laste iseseisva andmekäitluse ja privaatsuse teemade käsitlemiseni. See vastab kvalitatiivse uurimistöö põhimõtetele, mille puhul esinduslikkus ei seisne arvulises ulatuses, vaid andmestiku tähenduslikkuses ja mitmekesisuses (Lagerspetz, 2017: 176; Kalmus jt., 2015).

Nii kujunes valim, mis vastab uurimistöö eesmärgile võimaldades avada digitaalse elukorralduse erinevaid kogemusi, rollijaotuse mustreid ja privaatsuse tähendusi emade vaatepunktist.

2.2. Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodi valikul lähtusin feministliku uurimislähenemise põhimõtetega ning toetaks uuritavate võimalust vabalt, turvaliselt ja tähenduslikult kogemusi jagada. Feministlik raamistik lähtub arusaamast, et **teadmine ei ole kunagi neutraalne**, vaid kujuneb võimusuhte, ühiskondlike normide ja ka uurija enda positsiooni kaudu (D'Ignazio ja Klein, 2020: 83).

Kuna uurimisküsimused keskendusid **isiklikele kogemustele** nagu vastutus digitaalses elukorralduses ja laste andmestumisega seotud praktikad, pidasin kõige sobivamaks lähenemiseks **kvalitatiivset** uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimine võimaldab mõista, kuidas inimesed ise elu ja igapäevaseid praktikaid tõlgendavad (Strömpl, 2020). Minu eesmärk ei olnud pelgalt andmete kogumine, vaid vestluse loomine, milles uuritav saab jagada enda kogemust talle tähenduslikul viisil.

Sellest lähtuvalt osutus **poolstruktureeritud intervjuu** sobivamaks kui struktureeritud intervjuu, kuna viimase jäik raamistik ei võimalda süvitsi liikuda ega arvesta osalejate initsiatiiviga vestluse suunamisel (Lagerspetz, 2017: 140). Valitud meetod toetas uurimisviisi, mis võimaldas emadel rääkida vabalt ja enda tempos ning seeläbi esile tulla mitmekesistel kogemustel ja tähendustel nagu on viidanud ka Ruslin jt.(2022: 24). Samas andis see mulle kui uurijale võimaluse reageerida olukorrale, küsida täpsustusi ja vajadusel muuta küsimuste järjekorda, säilitades siiski fookuse uurimisküsimustel, mida toetab ka Lepik jt. (2014).

Andmete kogumise faasis toimus **kümme poolstruktureeritud individuaalintervjuud**. Viis toimusid silmast silma füüsiliselt kohtudes intervjuueeritava poolt valitud kohas ja viis veebis videokõne teel (*MS Teams*), sõltuvalt osalejate eelistusest. Osalejad värbasin personaalse kutse kaudu. Kasutasin selleks e-kirja, sõnumit või suulist pöördumist, mille raames selgitasin uurimistöö eesmärki ja osalemise tingimusi. Kõigilt osalejatelt küsisin enne intervjuude toimumist kirjaliku nõusoleku (vt Lisa 1), milles oli selgitatud töö eesmärk, salvestusprotsess ning andmete

kasutamine. Samuti rõhutasin, et osalemine on vabatahtlik, intervjuu võib katkestada igal hetkel, osalejale on õigus küsimustele mitte vastata ning tänasin panuse eest töö valmimisel.

Enne põhivestlusi katsetasin intervjuukava **pilootintervjuus**, mis kestis 16 minutit. Selle tulemusena ilmnis vajadus lisada projektiivne käivitaja (vt Lisa 2) (Lepik jt., 2014) ja lihtsustada keerulise sõnastusega küsimusi, et toetada vestluse loomulikku kulgu.

Järgmistel intervjuudel kasutasin **projektiivset käivitajat**, mis kirjeldas ühe ema digitaalselt koormatud päeva: "*Hommikul ärkates haarab ema telefoni, et kontrollida e-posti ning pere kalendrit, seejärel saadab lapsed lasteaeda ja kooli ning suundub ise tööle. Tööpäeva jooksul jälgib laste e-päevikuid ning kontrollib terviseportaalist arstiaegade saadavust.*"

Projektiivne käivitaja aitas osalejatel kergemini suhestuda uurimisteemaga ning mõtestada oma digiharjumusi ja -praktikaid peres. Pärast teksti ettelugemist palusin osalejatel vabalt kommenteerida, milliseid mõtteid, tundeid või äratundmisi see neis tekitas, kas nad tunnevad selles ära iseenast või näevad erinevusi oma elurütmiga.

Iga järgnev intervjuu muutus sisukamaks, kuna uurimisprotsessi edenedes täpsustus minu kui uurija arusaam uurimisküsimustest ja käsitletavate teemade olulisusest. Kasutasin enda koostatud **intervjuukava** (vt Lisa 3), mis oli jaotatud temaatilisteks plokkideks uurimisküsimuste loogika alusel. Intervjuu käigus jätsin endale teadlikult võimaluse muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi, et hoida vestlused loomulikeks ja toetada osalejate vaba eneseväljendust (Lepik jt., 2014; Kakilla, 2021; Lagerspetz, 2017).

Kõik intervjuud salvestati osalejate nõusolekul, kas *MS Teamsi* või telefoni salvestusrakendusega ning transkribeeriti automaatse kõnetuvastustarkvaraga www.tekstiks.ee, mis tuvastab eesti keelt ning töötleb mitut salvestist korraga (Olev ja Alumäe, 2022). Kokku tekkis transkriptsioone 177 lehekülge.

Intervjuude kestus varieerus 25 minutist kuni pooleteise tunnini. Keskmiselt kestis intervjuu umbes 45 minutit. Tegemist on salvestatud intervjuu kestusega, kuhu ei ole arvestatud minu tutvustust, töö valmimise ajakava selgitust ega salvestusloa küsimist, mida küsisin enne salvestuse alustamist.

2.3. Andmeanalüüsimeetod

Püsitatud uurimisküsimustest tulenevalt kasutasin oma töös **kvalitatiivset sisuanalüüsi**, kombineerides **induktiivset** ja **deduktiivset** lähenemist, mida on soovitanud ka Lagerspetz (2017: 208) ja Kalmus jt. (2015). Induktiivne lähenemine võimaldas mul jääda avatuks intervjuude käigus

esile kerkinud ootamatutele teemadele ning tõsta esile korduvaid mustreid ja tähendusi osalejate vastustes. See lõi aluse uuritava nähtuse mõistmiseks osalejate enda vaatenurgast, ilma eelnevalt jäigalt määratletud kategooriateta.

Deduktiivset lähenemist kasutasin analüüsi suunamiseks, toetudes varasemast teaduskirjandusest lähtuvatele mõistetele, milleks olid „*digital parenting*“, „*caring dataveillance*“ ja „*transcendent parenting*“. Need kontseptuaalsed raamistikud võimaldasid märgata nähtusi, mis võinuks pelgalt andmepõhise lähenemise korral jääda tähelepanuta.

Analüüsimiseks kasutasin transkribeeritud tekstide kodeerimiseks veebirakendust *QCAmap*-i (Fenzl ja Mayring, 2017), mis võimaldas luua koodipuu kasutades **avatud kodeerimist** ja kategooriate moodustamist.

Kodeerimisprotsessi esialgses kuulasin kõik intervjuude helifailid üle paralleelselt transkriptsioone täiendades ja parandades, kuid ei kasutanud spetsiaalseid erimärke. Valik loobuda detailsemast kõneanalüüsist oli teadlik (Lagerspetz, 2017: 143), kuna uurimistöö keskmes ei olnud mitteverbaalne suhtlus (nt pausid või hääletoon), vaid vastuste sisu ja tähendus.

Transkribeerimise ajal anonüümisin intervjuus osalejate nimed (N1; N2; ...) ning isikuid tuvastavad andmed (nt kohanimed „Koht“ ning ametid „Amet“) toetudes heale tavale (Lepik jt., 2014). Tekstifailis hoidsin kirjas, kellega ja millal intervjuud on tehtud ning milline on intervjuueeritava pseudonüüm.

Avatud kodeerimise käigus **märkisin tähenduslikud üksused** (sõnad, laused, lõigud), mis vastasid uurimisküsimustele või tõid esile olulisi tähelepanekuid või väärtushinnanguid. Kui vastused ei sobitunud olemasolevatesse kategooriatesse, lõin uued koodid. Paljud koodid lähtusid osalejate enda sõnakasutusest, mis on kooskõlas *in vivo* kodeerimise praktikaga (Lagerspetz, 2017: 207).

Teises etapis koondasin sarnase sisuga koodid laiemateks kategooriateks. Näiteks koodid „emade peamised ülesanded“, „isade roll andmehalduses“ ja „töö- ja pereelu tasakaal“ liikusid kategooria „sooline tööjaotus digitaalses andmehalduses“ alla ja märkisin ära tsitaadid, mida tulemustes kasutada (vt Lisa 4, tabel 2).

Viimases etapis keskendusin peamiste temaatiliste valdkondade määratlemisele. See võimaldas struktureerida tulemuste peatükki ning tagada, et iga järeldus toetuks tähenduslikule andmetükile (Lagerspetz, 2017: 207).

Kuna uurimisprotsessis on uurija roll vältimatult seotud nii andmete kogumise, tõlgendamise kui ka nähtuste tõlgendusviisi kujundamisega, käsitlen järgmises alapeatükis oma positsiooni, hoiakute ja isiklike kogemuste võimalikku mõju uurimistöö kulgemisele ja järeldustele.

2.4. Uurija eneseanalüüs ja meetodi kriitika

Uuringu peamiseks tugevuseks pean **poolstruktureeritud intervjuude** kasutamist, mis võimaldasid uuritavatel vabalt ja põhjalikult jagada oma kogemusi ning mõtestada oma rolli digitaalses elukorralduses (Kakilla, 2021: 2; Lagerspetz, 2017: 102). Valitud intervjuumeetod andis võimaluse kohanduda osalejate ajakava ja mugavusega ning küsida täpsustavaid küsimusi. Kasutasin **projektiivset käivitajat** (ema päeva kirjeldus), mis aitas osalejatel lihtsamini suhestuda uurimisteedega ja avas loomulikuma ning emotsionaalsema vestluse kulgemise. See toetas töö eesmärki luua tähenduslikku dialoogi, mitte lihtsalt koguda vastuseid.

Valimi moodustamisel kasutasin **mugavusvalimit**, tuginedes Ruslin jt. (2022: 24) ja Rämmeri (2014) soovitudele kasutada tuttavate võrgustikku. See võimaldas luua turvalise ja avatud vestluskeskkonna ning soodustas uuritavate valmisolekut arutleda tundlikel teemadel nagu vastutus, stress ja isiklikud dilemmad digitaalses elukorralduses.

Intervjuudele eelnenud kaalumisel tekkis mul küsimus, kas oleks mõistlik lisada ka veebipõhine kvantitatiivne uuring, kuid sain aru, et see võib minu lõputöö ette antud mahu piirid ületada.

Viis intervjuud toimusid silmast silma ning viis veebis *MS Teams*'i vahendusel. Märkas, et silmast silma intervjuud kulgesid sujuvamalt, kuna intervjuueeritavad valisid asukoha, kus puudusid segajad. Veebis toimunud intervjuude puhul tehnilisi tõrkeid ei tekkinud, kuid kahel korral segasid intervjuud intervjuueeritava pereliikmed ning ühel korral minu pereliikmed.

Esimestes intervjuudes kippusin täitma vastajate pause ja pakkuma neile sõnu ette. Järgnevates intervjuudes püüdsin sellest teadlikult hoiduda ning andsin rohkem ruumi vaikusele ja loomulikule väljendusele.

Olin teadlik, et mugavusvalim ei võimalda tulemusi statistiliselt üldistada kogu elanikkonnale ja nagu on märkinud ka Lepik jt. (2014) ja Lagerspetz (2017: 84, 112), võib väikese valimi (10 ema) puhul piirduda nähtuse mitmekesisuse esiletoomine eri sotsiaalmajanduslike taustade, peretüüpide ja laste vanuserühmade lõikes ning püsib ka intervjuueeritavate tuvastatavuse oht isegi juhul, kui on kasutatud pseudonüüme.

Arvestasin, et kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul on võimalus, et uurija subjektiivsus, isegi mitteteadlik, võib mõjutada andmete tõlgendust (Kalmus jt., 2015). Võisin alateadlikult

keskenduda neile teemadele, mis vastasid minu ootustele või kogemustele emana ning seeläbi võis osa väärtuslikust infost jääda vähem märgatuks. Samuti kasutasin projektiivtehnika puhul enda koostatud teksti, mis võis mõjutada osalejate mõtlemisprotsessi. Kuigi püüdsin olla võimalikult objektiivne, võis uurimuse kulg siiski peegeldada minu teadlikke ja alateadlikke valikuid. Püüdsin seda riski maandada läbipaistvuse ja kategooriate kujundamise dokumenteerimisega nii nagu kirjeldab Lagerspetz (2017: 200).

Minu uurimistöö keskendus emade vaatenurgale, jättes kõrvale teiste pereliikmete, näiteks isade ja laste, perspektiivid. See võis jätta varju perede sisemised tööjaotuse mustrid ning vastastikused mõjud. Kuigi emade isiklikud kogemused said põhjalikult käsitletud, jäid institutsionaalsed mõjutegurid (nt koolide, lasteaedade ja rakenduste disaini tasand) mõnevõrra vähem esile toomata.

Järgnevas peatükis esitan uurimistulemused, tuues esile peresisese tööjaotuse, igapäevased digivahendite kasutuse mustrid ning emade subjektiivsed hinnangud oma rollile ja vastutusele digitaalses keskkonnas.

3. TULEMUSED

Tulemuste peatükk tugineb kümne ema poolstruktureeritud intervjuule ning on üles ehitatud kolme uurimisküsimuse alusel. Peatüki fookuses on, milline on emade roll pere digitaalses elukorralduses ning kuidas sooline tööjaotus seda igapäevaselt kujundab. Milliseid kitsaskohti ning vajadusi nad sealjuures kannavad ning kuiõrd on nad teadlikud privaatsusriivist ja eetikariskidest. Tulemused on seotud teoreetilise taustaga, mis on käsitletud mõistetega nagu *digital parenting* (Mascheroni jt 2018), *transcendent parenting* (Lim, 2020) ning Stoilova jt. (2020) kolmetasandiline privaatsusmudel.

3.1. Digitehnoloogia roll peredes, emade igapäevaelus ja pereliikmete osalus digitaalses elukorralduses

Digitehnoloogia on uuringus osalenud emade jaoks muutunud igapäevaelu lahutamatuks osaks. Seda ei käsitleta enam eraldi tegevusena, vaid on põimunud päevakavva, mõttemaailma ja pere igapäevatoimingutesse. Kui varem nähti tehnoloogiat kui abivahendit suhtluse või infohalduse lihtsustamiseks, siis nüüd juhib see emade sõnul sageli hoopis nende tegevusi.

Nutiseadmed, eelkõige mobiiltelefonid, ei ole enam pelgalt kommunikatsioonivahendid vaid täidavad emade elus korraga mitut funktsiooni. Emad kirjeldasid nutitelefoni kui vahetat töövahendit, mille kaudu liigub kogu nende digitaane elukorraldus. See on tööriist, mis vahendab kooliteateid, arstiaegu ja dokumenteerib perekonna elu. Telefonist on saanud töö, kodu ja suhtluse ristumispunkt. Üks ema ütles sõnaselgelt, et „*telefon on mul kogu aeg kaasas, ka vetsu minnes*“ (N5), viidates sellele kui tugevalt on nutiseade seotud emade igapäevaelu rutiinidega.

Paljud emad kirjeldasid, et alustavad ja lõpetavad oma päeva telefonis infot kontrollides. Teavitused saabuvad ka hilistel tundidel, millele nad tunnevad vajadust kohe reageerida. Mitte välist survet tundeist, vaid sisemisest veendumusest, et viivitus võib põhjustada tähelepanematuses tingitud vigu ning info ignoreerimine toob lapsele või perele kahju.

„*Kui ärkan hommikul, esimene asi on kontrollida, kas koolist või lasteaiast on midagi tulnud.*“ (N2)

Seda pidevat tehnoloogilist kohalolekut võib tõlgendada kui osa uue aja emadusest, mille raames lapsevanema väärtust ja hoolivust mõõdetakse reageerimiskiiruses ja tehnilises valvelolekus.

Digitaalsed platvormid nagu eKool, Stuudium, eLiis, Digilugu, *Google Calendar* ning mitmed huviringide keskkonnad täidavad kesksel rollil laste hariduse, tervise, ajaplaneerimise ja sotsiaalse elu koordineerimisel.

Peaaegu kõik emad nimetasid vähemalt kolme kuni nelja erinevat platvormi, mida nad igapäevaselt jälgivad või kasutavad. Intervjuudest selgus, et lisaks üldistele suhtlus- ja haldustööriistadele (nt e-post, *Messenger*, *WhatsApp*) on perede digielu tugevalt seotud konkreetsete rakendustega, mis toetavad laste haridust, ajaplaneerimist ja järelevalvet.

Kõige sagedamini mainiti **Stuudiumit** (23 korda), mis on koolisuhtluse keskne platvorm, ning **Family Linki** (22 korda), mida kasutati laste digitegevuste piiramiseks ja jälgimiseks. Ka **YouTube** (14 korda) ja **Facebook** (11 korda) olid sagedased märksõnad, mis viitavad nii lapse kui vanema meelelahutus- ja suhtluskeskkondadele. Sageli toodi esile ka tahvelarvutite kasutamine, eriti väiksemate laste puhul.

Nende sagedaste mainimiste põhjal saab järeldada, et rakenduste kasutus peredes ei ole juhuslik ega pelgalt tehniline, vaid sügavalt põimunud igapäevase kasvatus- ja vanemliku järelevalve praktikatega. Lisaks peegeldab see vanemate vajadust ning võimekust hallata samaaegselt mitut digitaalset keskkonda, mis tugevdab nende rolli andmestumise valvurite ja otsustajatena.

„Meil on Family Link näiteks ja siis Google kalender.“ (N2);

„Google kalender on see, kuhu ma panen kõik kirja. Sünnipäevad, arstid, trennid, isegi lapse sõprade külaskäigud.“ (N3);

„Siis meil on tütre telefoni haldamiseks Family Link.“ (N7).

Muu-hulgas vaatamata nende tööriistade potentsiaalile lihtsustada pereelu ajaplaneerimisel tõid kõik kümme uuringus osalenud ema välja, et **digitaalne elukorraldus ei jaotu pereliikmete vahel võrdselt**.

Emad vastutavad enamasti kogu digitaalse halduse eest. Nad sisestavad andmeid, jälgivad uuendusi, reageerivad õpetajate või treenerite sõnumitele ning koordineerivad laste ajakava ja pere tegevused. Ülesannete jaotus oli kujunenud iseenesest ning vastav roll oli sageli **vaikimisi eeldus** mitte teadlik kokkulepe pereliikmete vahel. Emad nimetasid korduvalt, et nad ei mäleta, millal nad selle rolli endale võtsid, vaid see lihtsalt juhtus.

„See on lihtsalt kuidagi minule tulnud. Keegi pole otseselt palunud, aga kõik eeldavad, et mina tean, kuhu minna, kui on vaja midagi lapse kohta teada saada.“ (N10).

Rolli nähtamatust väljendab ka fakt, et teised pereliikmed seda sageli ei teadvusta. Seevastu üks uuringus osalenud ema seostas enda rolli isikliku pedantsuse ja kontrollimise vajadusega, kuid märkis, et seda panust ei teadvustada ega hinnata.

„Ma olen pigem see, kes jälgib, et kõik toimiks, sest ma olen natuke „kontrollfriik“, aga ausalt, vahel tunnen, et see on väsitav.“ (N4)

Digitaalne elukorraldus ei ole otseselt määratud ülesanne, vaid midagi, mida emalt vaikumisi oodatakse. Kaks ema ütlesid, et nad **jagavad vastutust**, kuid kui süveneda ülesannete sisusse ja sagedusse, ilmnes, et tegelikult ainult üks ema jagab päriselt vastutust.

„Kooli Stuudiumit jälgib praegu elukaaslane, sest mul ei ole seoses õpingutega aega.. Aga üldiselt muidu mina.“ (N1)

„Jagan vastutust elukaaslasega ja tema paneb Family Linkis piiranguid peale, mina jälgin eKooli, suhtlen õpetajatega, panen kalendrid paika.“ (N7)

Jagamine tähendas pigem, et **isa täidab konkreetse ülesande**, ent kogu süsteemi haldus jääb ikkagi ema kanda. Mitmed emad rõhutasid, et isade osalus on episoodiline või vajaduspõhine samas kui nende enda roll on pidev ja struktuurne. Emadest on saanud peamised infokanalid pere ja institutsioonide vahel. Neile langeb vastutus nii info hankimise, filtreerimise kui ka edasisaatmise eest.

„Mul on tunne, et kõik peres toimuv on läbi minu, sest kui ma ei sisesta, ei märgi, ei vaata, siis lihtsalt ei toimu midagi.“ (N5)

Selline roll eeldab, et emad mõtlevad mitme sammu võrra ette, panevad paika ajakavad, mäletavad tähtaegu ja omavad ülevaade kõikidest paralleelsetest süsteemidest nagu e-päevikud, huviringid, arstiajad ja perekondlikud kohustused ja sündmused.

Sooline tööjaotus ilmnes ka eriti tugevalt tehnoloogiaga seotud rollides. Emad täitsid digitaalse elukorralduse igapäevaseid funktsioone, mille hulka kuulus suhtlemine õpetajatega, kalendrite haldamine ja andmete jälgimine. Isad osalesid infohalduses juhuti ja piiratud määral, sageli vaid siis, kui ema seda palus. Isad seadistasid seadmeid, uuendasid tarkvara või taastasid paroole, kuid ei osalenud igapäevases suhtluses, kalendri täitmises või info jälgimises. Emad toimisid infokeskustena, mille raames iga uus teade, muudatus või probleem käis läbi tema. Sageli oli see töö **emotsionaalselt koormav**, kuna selle õnnestumist seostati emadusega kui moraalse kohustuse ja hooliva naise kuvandiga.

„Meie peres tegeleb mees rohkem seadmete ja IT poolega, aga kõik, mis puudutab eKooli, lasteaeda või muid laste asju, on minu peal.“ (N5)

Rollijaotus ei olnud pahatahtlik, vaid enamasti omaks võetud. Jagunemine, kuigi näiliselt pragmaatiline, peegeldas laiemat soolist tööjaotust, mille tulemusena naine jäi esmaseks

logistiliseks koordinaatoriks ning moraalseks vastutajaks laste heaolu eest. See loob olukorra, kus töö ei ole mitte ainult ebavõrdselt jaotunud, vaid ka emotsionaalselt kallutatud, sest emad tunnevad, et nende ülesanne on olla see, kes näeb kogu pilti ja tunneb kõiki detaile ning mõistab kõigi vajadusi. Erinevalt isadest, kelle roll piirdus tehnilise toega, olid emad igapäevases ja pidevas kontaktis õpetajatega ning tegutsesid vahendajatena lapse ja haridussüsteemi vahel.

„Kirjutan õpetajale, kui midagi on lahti. Mees pole kunagi kirjutanud.“ (N8)

„Kui laps jääb haigeks, annan mina märku. Samuti vaatan, et kõik tagasiside oleks olemas.“ (N3)

Kuigi vastutuskooormus ei viinud sageli otseste konfliktideni, põhjustas see emade jaoks pidevat psühholoogilist väsimust ja nähtamatut tööd. Sageli jäi see koormus teistele pereliikmetele täielikult märkamatuks.

3.2. Digitehnoloogia kasutamise kitsaskohad ja stressiallikad

Kõige sagedasem probleem, mida emad nimetasid digitehnoloogia kasutamisel, oli digitaalsete keskkondade **killustatus**. Info laste kooli, lasteaia, huviringide, terviseandmete ja muu kohta saabus erinevatest kanalitest, erinevates formaatides ja erinevatel aegadel.

Kuna infosüsteeme ei ole võimalik liita pidid emad korduvalt **mitme keskkonna vahel liikuma** ja kogu info manuaalselt kokku koondama. Selline töö ei ole mitte ainult ajamahukas, vaid ka vaimselt väsitav ja nõuab pidevat tähelepanu, keskendumist ja valmisolekut tegutseda. Pole olemas ühtset infotahvli, kus on olemas kogu lapsega seotud info terviklikult.

„Kõik asjad on eraldi. Huviringid saadavad oma teated, koolil on eKool, lasteaial eLiis, arstil Digilugu ja ma pean kogu aeg vaatama, et midagi ei jääks kahe silma vahele.“ (N2)

Selline süsteem tekitab olukorra, mis avaldub kujul, et **info ei liigu emani**, vaid ema peab ise info juurde minema.

Erineva konteksti pakkus **Rootsis elav ema**, kelle kirjeldused avasid võimaluse võrrelda Eesti ja Rootsi digitaalse elukorralduse praktikaid. Tema kogemused näitasid, et kuigi tehnoloogia kasutamine on mõlemas riigis pere igapäevaelu oluline osa, siis info liikumise viisid ja vanemate vastutuse korraldus erineb olulisel määral.

Rootsis on mõlemad lapsevanemad lapsega seonduva info saajad olenemata sellest, kas nad kasvatavad last koos või eraldi. Info edastatakse alati mõlemale lapsevanemale.

Kool kasutab vanematega **suhtlemiseks ühte kesket rakendust** nagu ka Eestis (nt Studium), mille kaudu edastatakse kõik teadaanded, sõnumid ja info laste tegevuste kohta. Teavitused on kiired ja struktureeritud, aga võrreldes Eestiga saadetakse neid liiga palju. Näiteks kui laps ei ole vahetunnis õues, saadetakse sellest kohe märguanne vanematele.

„Kui laps näiteks vahetunnil peaks olema õues, aga on koridoris, siis õpetajad saadavad koheselt teavituse vanematele.“ (N4)

Rootsis teavitatakse lapsevanemaid kooli rakenduse kaudu ka **olulistest sündmustest** kooli ümbruses. Näiteks turvariskidest või terroriaktidest, mille kohta edastatakse juhiseid, kuidas lapsega nendest teemadest rääkida.

Oluline erinevus Eesti kogemusega on see, et Rootsis ei jäeta õpilastele kodutööd ning seetõttu peavad õpetajad regulaarselt reflekteerima lapse tegevusi. Näiteks saadetakse igal nädalal raport õppetöö kohta, kuid selle maht võib vanemat kurnata.

„Tuleb nii palju, et ma pean kohati filtreerima, mida ma jaksan lugeda, mida ma ei jaksa, et kui mulle tehakse pikapäevarihmas lapse arengust, tegevustest kokkuvõte, siis tegelikult see mind ei huvita. Lihtsalt nagu see, kuidas ta koolis areneb. See on palju olulisem kui see, kuidas ta pikapäevarihmas klotse üksteise peale paneb ja see ei ole nagu minu jaoks oluline info.“ (N4)

Sõltumata Rootsi riikliku süsteemi kvaliteedist või digivahendite tasemest, ei kao emade isiklik vastutus, vaid vormub lihtsalt ümber. Töömaht võib tunduda teistsugune, kuid vaimne valmisolek, sisemine valvsus ja pidev taustategevus on universaalsed.

Huvitav tulemus on ka see, et Rootsis liiguvad arsti vastuvõtu ajad füüsiliste kirjade kaudu ning puudub digitaalse allkirjastamise võimalus, mis viitab süsteemi konservatiivsemale arengule võrreldes Eesti digiriigi lahendustega.

„...meile tuli füüsilisse postkasti ümbrik, et nüüd on aeg sulle fikseeritud 7.30 kuskil teisel pool linna.“(N4)

See kogemus tõi esile, et **tehnoloogia kättesaadavus** ei pruugi tähendada automaatselt digipädevust ega väiksemat vastutust.

Eestis digisüsteemide efektiivsus tekitab ootust, et ema peab olema ideaalne haldur, kes suudab kõike õigeaegselt märgata ja lahendada. Kui ema mingil põhjusel ühte keskkonda ei kontrolli, puhkuse või töökoormuse tõttu, võis see tähendada logistilisi riske ja tekitada **emotsionaalset süüd**. Emad tundsid, et nad ei tohi millestki ilma jääda, sest iga väike infokild võis olla oluline.

Selle taustal kujunes keskkondade kasutamisest pidev kontrollitsükkel, milles ema pidi regulaarselt ja süsteemselt jälgima teavitusi, uuendusi ja sõnumeid.

„Kui ma ei kontrolli neid iga päev, siis ma jään infost ilma.“ (N2)

„Ma vahel tunnen, et kui ma ei reageeri kohe, siis süsteem lihtsalt liigub edasi ilma minuta. Info on küll olemas, aga keegi ei hoia kinni, et ma järele jõuaks.“ (N10)

„Ma olin reisil ja pidin ikka vaatama, mis eKoolis toimub, sest keegi teine lihtsalt ei tee seda.“ (N5)

See lõi „alati kohaloleku“ normi, mille tulemusena igasugune vastamata jäänud sõnum või kahe silma vahele jäänud teade tekitas emotsionaalset süüd. Emad tundsid, et nende **tehnoloogiline suutlikkus** defineeris ka nende emaduse kvaliteeti. Samal ajal kui nende töö- ja pereelu olid niigi koormatud tuli neil omandada uusi teadmisi sageli ilma abita.

„Tunnen, et hakkam dinosauruseks varsti muutuma.“ (N9)

„Alles sain ühe keskkonna selgeks, kui juba tuli uus peale. Kui see Stuudium tuli, ma ei saanud üldse aru, kus seal mida näha saab.“ (N6)

Üldine **digipädevuse koormus** oli teema, mida emad mainisid korduvalt. Enamik neist ei olnud saanud ametlikku juhendamist ega koolitust, kuidas erinevaid keskkondi kasutada. Tuli ise otsida, katsetada, eksida ja õppida. Emad rääkisid, et infot saadi tihti teistelt emadelt või proovimise kaudu. Institutsionaalset tuge ei peetud piisavaks.

„Koolitusel ei ole osalenud, aga juhendmaterjalid... no üldiselt internetist.“ (N6)

„Ma ise otsisin, kuidas ma saan piirangud panna. Mitte keegi ei rääkinud, et selline asi üldse olemas on.“ (N3)

„Peaks ikkagi olema selle rakendusega kursis, muidu jääd hätta.“ (N8)

Lisaks tehnilisele keerukusele esines ka **emotsionaalset vastupanu tehnoloogiale**. Mõned emad tunnistasid, et kuigi nad kasutavad digitaalseid lahendusi, tunnevad nad, et eelistaksid vahetumat ja isiklikumat suhtlust. Digitaalsed platvormid võõrandasid neid inimlikust kontaktist ning lisasid tundmatu ja impersonaalse mõõtme.

„Mulle meeldib rohkem inimestega suhelda kuidagi otse... mitte süsteemi kaudu.“ (N9)

„Kui on võimalus, siis minule nagu meeldib rohkem paberil või silmast silma.“ (N8)

Samas ei olnud digitaalsest tehnoloogiast võimalik eemalduda, sest see on muutunud igapäevaseks kohustuseks. Kõik informatsioon edastatakse enamasti digitaalsel kujul.

Emad tõid esile, et **digikoormusest tulenev stress** kuhjub vaikselt ja jääb nähtamatuks. Keegi ei küsi, kuidas nad toime tulevad ja keegi ei hinda kui hästi nad suudavad tehnoloogiaid hallata. Sellest järeldeb, et mitte ainult digitaalne elukorraldus, vaid ka sellega kaasnev pingeline ja väsimus jäävad nähtamatuks.

„Kõik lihtsalt eeldavad, et me emadena lihtsalt teame, kuidas kõik need süsteemid töötavad. Keegi ei küsi, kas meile ka keegi seda õpetas.“ (N6)

Selgub, et **nutiseadmed ja tehnoloogia**, mis võivad olla abivahendid, muutuvad kergesti stressiallikaks, kui puudub struktuurne tugi, rollide teadlik jagamine ja info koondamise võimalus. Emade kogemused näitavad, et tegemist ei ole pelgalt arvuti taha istumisega, vaid keeruka tööga, mis eeldab tehnilisi oskusi, sotsiaalset tundlikkust, psühholoogilist vastupidavust ja ajaplaneerimise meisterlikkust. Paljud emad soovisid rohkem tuge, juhiseid ja **selgemat rollijaotust peres**. Nii institutsioonide kui ka peresisene teavitus vajab parendamist, et emad ei oleks üksi suure vastutuskoorma all.

„Oleks hea, kui oleks mingi koondvaade, kus on kõik laste asjad korraga nähtavad.“ (N5)

„Mõnikord soovin lihtsalt, et keegi teine ka kontrolliks eKooli.“ (N2)

Kõik osalenud emad juhtisid tähelepanu, et vajadus digitaalse elukorralduse **nähtamatu töö väärtustamise ja nähtavaks tegemise järele on oluline**. Just vaikumisi ootused ideaalemaks olemisel suurendavad emade psühholoogilist koormust. Enamus emad ütlesid, et nad ei saa kunagi välja lülituda isegi kui nad parasjagu midagi ei tee, sest aju töötab taustal ja planeerib järgmist sammu.

„Ikkagi nagu tahaks loota, ajas muutub et ei ole enam emad ainukesed, kes peavad nagu laste asjadega tegelema. Vanasti lihtsalt töökohustused ilmselt nagu viitasid sellele, et ema oli rohkem kodus, tegi koduseid toimetusi, isa tegi põllul tööd enam-vähem, aga noh, aeg on edasi läinud, et lihtsalt peame oma laps ise vastavalt kasvatama, siis nemad muudavad mustrit.“ (N7)

Tehnoloogiline **stress** ei tulene üksnes seadmetest või platvormidest, vaid, et selle töö väärtust ei teadvustata ei kodus ega ühiskondlikul tasandil. Digitaalse elukorralduse mõistmine,

nähtavakstegemine ja hindamine on hädavajalik, et toetada emasid nende rollides ning liikuda teadlikuma, õiglasema ja jagatuma pere tööjaotuse poole.

3.3. Emade roll digitaalse andmsetumise valvuritena ja privaatsuseriive eetilised dilemmad

Digitaliseerinud ühiskonnas kasvavad lapsed ei jäta endast ainult füüsilisi, vaid ka digitaalseid jälgi. Emade kogemustest ilmnes, et nad ei vastuta laste eest enam ainult füüsilises maailmas, vaid ka virtuaalses keskkonnas. See muudab lisab emade ülesande olla andmestumise **valvurid, vastutajad ja otsustajad**, kellel tuleb langetada otsuseid olukordades, mille mõju võib ilmnedas alles aastate pärast.

„Ma ausalt öeldes ei mõelnud sellele enne, aga kui keegi hakkab 15 aasta pärast uurima, mida ma jaganud olen, siis võib see päris hirmutav olla.“ (N5)

Intervjuudes selgus, et emade otsused ei põhine alati süstemaatilisel teadmisel, vaid sageli **intuitiivsel reageerimisel või sisetundel**.

Emade kogemusi aitab mõista Stoilova, Livingstone ja Nandagiri (2020) kolme tasandiline privaatsusmudel:

1. kommertslik privaatsus (andmete kogumine rakenduste kaudu reklaami eesmärgil),
2. institutsionaalne privaatsus (andmed liiguvad haridusasutuste ja ametkondade poolt),
3. interpersonaalne privaatsus (andmete jagamine peresisestest või sotsiaalsetes suhetes).

Rakendused, mida emad ja lapsed kasutavad (vt Lisa 5, tabel 3 ja Lisa 6, tabel 4), peegeldavad kõiki kolme tasandit. Võrreldes tabelite 3 ja 4 sisu selgub, et kuigi osa rakendusi on vanemate ja laste vahel ühised (nt *Youtube*, *Studium*) sisaldab tabel 3 ka mitmeid rakendusi ja mängu (nt *TikTok*, *Snaptchat*, *Fortnite*), mille sisust või riskidest puudub põhjalik ülevaade.

Otsused **laste privaatsuse tagamisel** pole emade arvates lihtne roll. **Digijälg** ei ole enam pelgalt tehniline nähtus, vaid moraalne dilemma.

„Meie põlvkond ei mõelnud digijäljele. Nüüd on see nagu osa emaks olemisest.“ (N7)

Nad tunnevad end justkui vahendajatena lapse ja tehnoloogiliste süsteemide vahel ning olles sageli üksi vastutamas olukordades, mille tagajärjed võivad ilmnedas alles aastate pärast.

Intervjuust osalenud emad mõistavad, et privaatsus ei ole enam kõrvaline teema, vaid muutumas keskseks osaks vanemlikust vastutusest. Mida tähendab olla hea ema olukorras, mille puhul iga digitegevus võib talletuda jäädavalt?!

Privaatsusküsimused ei olnud enam seotud ainult lapse fotode jagamisega, vaid sisaldasid ka tehniliste süsteemide kaudu kogutud andmeid nagu asukohaandmed, ekraaniaeg, rakenduste kasutusstatistika ja muud automatiseeritud jälgimisvahendid.

Kõige levinumaks strateegiaks oli seetõttu **teatud rakenduste ja tegevuste keelamine või piiramine** (inglis k *restrictive mediation*). Näiteks *TikToki*, *Snapchati* või teiste sotsiaalsete rakenduste kasutamine oli mitmes peres täielikult keelatud mitte niivõrd lapse vanuse või konkreetsete kogemuste tõttu, vaid üldise „tunde“ alusel, et „see ei ole turvaline“.

„TikTokid ja sellised äpid. Ma keelan lihtsalt ära. Aga miks, seda ma ei oska lõpuni seletada. Lihtsalt ei tundu õige.“ (N4)

See keeldumispõhine lähenemine võib viidata nii soovile kaitsta last kui ka ema enda abituse tundele. Teisisõnu **teadmatusel põhinev autoritaarsus**, mis ei paku lapsele selgitust ega vanemale kindlust. Mõned emad väljendasid soovi muuta **piirangud arutelupõhisemaks** (inglis k *active mediation*), kuid tõdesid, et ajapuuduse ja digiteemade keerukuse tõttu jäävad nad pragmaatilise, mitte pedagoogilise lähenemise juurde. Siit ilmneb, et automaatsed piirangud on sageli mitte ainult tehniline valik, vaid ka psühholoogiline kaitsemehhanism.

Mõned emad said vastutusest väga teravalt aru ning püüdsid iga valikut kaaluda ja kontrollida. Teised usaldasid süsteemide vaikimisi sätteid, lootuses, et need kaitsevad nende alaealisi lapsi piisavalt. Kuigi platvormid lubavad turvalist keskkonda, siis teadmatuse, kuidas andmevood toimivad, loob siiski püsiva kahtluse. Sellest hoolimata ei olnud vanematele sageli teada, millised andmed kogunevad passiivselt (nt seadmestiku kaudu) ja millised aktiivselt sisestamise kaudu. Tõusis esile tugev soov teha õigeid otsuseid, isegi siis, kui infot nende otsuste aluseks nappis.

Viis uuringus osalenud ema väljendasid tugevat soovi kaitsta oma laste privaatsust ja piirata nende nähtavust digitaalsetes keskkondades.

„Ma ei taha oma laste pilte Facebooki panna, sest ma ei tea, kuhu need hiljem satuvad.“ (N5)

Nad vältisid laste fotode postitamist sotsiaalmeedias, kasutasid pseudonüüme või hoidsid peresündmuste jagamist privaatses pilves. Teised viis ema, ehkki mõnevõrra ettevaatlikud, kasutasid platvorme mugavuse nimel.

Teisalt märkisid mitmed emad, et nad kasutavad pilveteenuseid, mille kaudu on kogu pere elu talletatud. Kuigi nad mõistsid võimalikke riske oli igapäevane mugavus olulisem.

„Meil on kõik pereasjad Google Drive’is. See on mugav, aga ma tegelikult ei tea, kes veel ligipääsu võib saada.“ (N10)

Sellest ilmnes, et emad on sageli emotsionaalselt ambivalentseid. Soov olla kaasaegne ja organiseeritud põrkus kokku ebakindlusega, mis kaasnes teadmise, et nende valikute tagajärgi ei ole võimalik täielikult kontrollida.

Emad nimetasid korduvalt ka teadmatusest tulenevat stressi seoses **andmekaitsega**. Paljud tunnistasid, et ei tea täpselt, kes nende laste andmeid näevad või kuhu need jõuavad. Enamik emadest oli allkirjastanud erinevaid **nõusolekuid laste andmete kasutamiseks** nt kooli, lasteaia või huviringide kaudu. Kuid väga vähesed olid neid lugenud või mõistnud, mida need tegelikult tähendavad. Tüüpiline muster oli see, et dokumentidele kirjutati alla ajapuuduse või aru saamata tõttu.

„Mingid blanketid küll allkirjastame, aga mul ei ole kunagi olnud aega neid lõpuni lugeda.“ (N6)

„Ma eeldan, et kool peab luba küsima, aga tegelikult ma ei tea täpselt, mida GDPR ütleb.“ (N8)

See ebaselgus suurendas emade ebamugavustunnet. Nad tajusid, et neil on küll formaalne kontroll, kuid tegelikult puudub neil arusaam, mida nende nõusolekud võimaldavad või piiravad. Tekkis tunne, et nad vastutavad millegi eest, mille tähendust nad täielikult ei tea ja see kasvatab riski süütunde tekkeks kui midagi peaks valesti minema.

Peale selle tõusis passiivsele andmestumisele esile **aktiivne digitaalne järelevalve**, mida paljud emad laste puhul kasutasid. Rakendused nagu *Family Link*¹ kujutasid endast tehnilist strateegiat (inglis k *techincal mediation*), mis võimaldas emadel jälgida laste liikumist, ekraaniaega ja äppide paigaldamist.

„Ma vaatan regulaarselt, kus ta on, ja mis äppe ta kasutab. Muidu ei saa rahulik olla.“ (N2)

See andis neile turvatunde ja näilise kontrolli tekitades samal ajal eetilisi küsimusi: millal lõpeb järelevalve ja algab kontroll? Kas lapse autonoomia ja usaldus on ohus?

---

¹ Google Family Link on vanematele mõeldud tasuta mobiilirakendus, mis võimaldab hallata ja jälgida laste (ja teismeliste) nutiseadmete kasutust.

Mõned emad väljendasid tugevat sisemist konflikti, sest nad teadsid, et järelevalve võib olla lapse turvalisuse huvides, kuid tundsid siiski, et ületavad piiri.

„Mõnikord tunnen, et ma ületan piiri, aga teisalt... see on mu lapse turvalisus.“ (N5)

„Kui liiga palju piiranguid panna, siis pole identiteedist enam väga palju alles.“ (N10)

„Ekraaniaeg on meil paika pandud. Ma näen iga päev, kui palju ta kulutab aega Youtube's.“ (N7)

Samas tekitab järelevalve vajadus ka **eetilise konflikti**: kus jookseb piir turvalisuse ja kontrolli vahel? Emad tundsid, et nad on jäänud üksi mitte ainult vastutuse vaid ka otsustamise koormaga. Neil tuli langetada otsuseid ilma selge info, teiste pereliikmete ning institutsioonide toeta. Emad pidid kombineerima isiklikku tunnetust, kogemust ja vähest teadmist, et kujundada reeglid, mis avaldab mõju lapse tulevikule.

„Mina otsustan, mis äppe ta kasutab. Ja kui ta küsib miks mitte TikTok, siis ma ei oska öelda muud kui: „Lihtsalt ei.“ (N8)

See tunne, et „kõik jääb minu otsustada“, tekitab emadel kontrollitunnet ning muu hulgas ka **süvenevat väsimust**. Nad ei soovi võtta üksinda eetilisi ja juriidilisi riske, mis võivad mõjutada nende laste õigusi ja võimalusi tulevikus. Siin kerkib esile vastuolu, sest ühtpidi tunnevad emad, et peavad tagama turvalisuse ja kontrolli, teisalt ei ole neil alati selget arusaama, milliseid andmeid kogutakse ja mis on nende pikemaajalised tagajärjed.

Privaatsust puudutavad otsused sünnivad sageli emotsionaalselt, mitte teadlikult. Sellest järeldub, et emad juhivad digimaailma, kuid sageli selle mõju suuruse ulatusest teadmata.

Üks ema tõi esile küsimuse **digipärandi** kohta, mis saab kui üks vanem ootamatult lahkub või kaob ligipääs olulisele infole? Ilmnes, et peresisesid vestlusi, partneri või lapsega, ei peeta piisavalt. Digiteemad, privaatsus ja infohaldus on sageli ema nn eraasi, mida ei käsitleta kui pere ühistegevust. See loob ohu, et olulised teadmised jäävad ühe inimese kanda ja võivad kaduda kriisi korral.

„Mis juhtub, kui minuga midagi juhtub? Kes teab, kus on kogu info, kuhu olen lastele seotud kontod registreerinud?“ (N7)

Aspekt on digitaalses elukorralduses seni vähe tähelepanu saanud, kuid tõstatab vajaduse digipärandi mõtestamiseks. Kellele kuuluvad digitaalsed pereandmed, kuidas neid säilitatakse ja

millised eetilised kokkulepped peaksid peredes olema. On selge, et ühiskonnas teemat välditakse, kuid see on perekonna toimimise seisukohalt kriitiline.

Laste andmestumine ei ole ainult digitaalsete keskkondade nähtus. Üldjoontes hoopis peegeldus sellest, kuidas emad kannavad nähtamatut kuid määravat rolli uue põlvkonna identiteedi ja õiguste kujundamises.

4. JÄRELDUSED, DISKUSSIOON JA EDASISED UURINGUD

Minu lõputöö eesmärk oli teada saada, kuidas emade vaates jaguneb pere digitaalne elukorraldus, millised on peamised kitsaskohad ning vajadused seoses sellega ning, milline on digitaalse elukorralduse valguses teadlikkus privaatsusriive ning eetikariskidest.

Järgnevalt esitan tulemuste põhjal tehtud järeldused lähtudes uurimisküsimustest ning arutlen nende üle ja annan soovitusel edasisteks uurimissuundadeks.

4.1. Digitaalse elukorralduse jaotus emade hinnangul

Uuringus osalenud emade hinnangul on digitaalne elukorraldus nende peredes **tugevalt sooliselt määratletud ning jaguneb ebavõrdselt**. Kõik emad kirjeldasid, et nemad vastutavad pere igapäevase digitaalse korralduse eest, alates kalendrite ja huviringide haldusest kuni kooliteadete, sotsiaalmeedia, meditsiiniliste broneeringute ja jälgimise rakendusteni. Roll ei olnud peredes kunagi teadlikult kokku lepitud, vaid oli **kujunenud iseeneslikult** ning kinnistunud vaikimisi ootuste kaudu. Meeste osalus piirdus enamasti tehnilise toega, milleks oli seadmete seadistamine või harv juhuslik sekkumine.

See kinnitab Heaselgrave'i (2023: 283) ja Alvarez'i (2025: 6) tähelepanekut, et emade roll digitaalsetes peretöodes on pidev, nähtamatu ja ühiskondlikult eeldatud. Tegemist on tüüpilise „**nähtamatu töö**“ vormiga, mis ei mahu ametliku töö definitsiooni alla ning jääb sageli tunnustamata. Goldscheider jt. (2015: 210) kirjeldatud kontseptsioon laieneb siin digitaalsesse sfääri, milles emad täidavad mitte ainult tasustatud tööülesandeid, vaid ka digitaalselt vahendatud kasvatamist ja koordineerimist kodus.

Nagu nähtub tabelist 1, varieerusid osalejate laste vanused märkimisväärselt. Kooliealiste ja teismeliste laste emad kandsid suuremat digihoolduskoormust, kuna pidid igapäevaselt suhtlema haridus- ja terviseasutustega ning jälgima mitme erineva platvormi kaudu saadud teavitusi.

Tulemused viitavad sellele, et digitehnoloogia ei ole peredes tööjaotust tasakaalustanud, vaid **taastoodab traditsioonilisi soorolle**. See peegeldab feministlikus teoorias tuntud nähtust, kus uued tehnoloogilised ülesanded imenduvad vaikimisi emade töökoormusse (Heaselgrave, 2023; D'Ignazio ja Klein, 2020). Lim (2020) kirjeldab olukorda, kus vanem, enamasti ema, on pidevalt kohal, ka digitaalselt, kandes nii logistilist kui ka moraalselt vastutust. Ema on nii infokanal, haldur, filtreerija kui ka koordineerija. Seetõttu tuleb digitaalse elukorralduse tööjaotust mitte ainult nähtavaks teha, vaid ka institutsionaalselt ümber mõtestada, näiteks haridusasutuste, tervishoiu ja

digiplatvormide tasandil, mis seni suhtlevad vaikumisi emaga kui pere „esindajaga“ (Alvarez, 2025).

4.2. Emade kogetud kitsaskohad ja vajadused

Emade digitaalse elukorralduse tööd iseloomustab **killustatus, süsteemide rohkus** ja pidev vajadus info kogumiseks, tõlgendamiseks ja vahendamiseks. Nad pidid pidevalt õppima uusi keskkondi, jälgima uuendusi, filtreerima informatsiooni ning suhtlema erinevate institutsioonidega ja sageli ilma toetuse või ametliku tunnustuseta. Automatiseerimise võimalused (nt kalendrisünkroniseerimine, märguanded) ei vähendanud töökoormust, vaid nõudsid omakorda pidevat kohalolekut ja kontrolli. Selle tulemusena kogesid emad väsimust, pettumust ja tõid välja süütunde seoses ununenud teavituste või tähelepanuta jäänud sõnumitega.

Gratorp (2024: 127) kirjeldab seda kui „digitaalseks logistikuks“ olemist, mis tähendab nähtamatut rolli, mida ühiskond vaikumisi eeldab, kuid millele ei järgne tunnustust ega tuge. Dean jt. (2021: 4) ja Siibak (2019: 105) seovad selle nähtusega vaimse koormusega, mis on emotsionaalne ja kognitiivne töö, mida emad teevad sageli üksinda ja katkestusteta. Samal ajal ei anta sellele töö teostamiseks ei ametlikku tööaega ega tuge pere- ega tööandjatasandil.

Uuring kinnitab, et digitaalse elukorralduse **töö on struktuurilt nähtamatu**, kuid emotsionaalselt ja ajalises mõttes väga nõudlik. Tegemist on tööga, mida tehakse töö- ja pereelu piiril, kuid milleks ei pakuta ametlikku tuge. Feministlik andmekriitika (D’Ignazio ja Klein, 2020; Katsiampoura, 2024) osutab, et tehnoloogiline disain, mis eeldab vaikumisi ühe halduri (tavaliselt ema) olemasolu, kinnistab ebavõrdset vastutust. Järelikult ei piisa pelgalt pere sisemisest kokkuleppest, vaid on vaja on institutsionaalset ümbermõtestamist, sealhulgas kasutajakesksemat rakendusedisaini, mis arvestaks pereliikmete erinevate rollide ja jagatud vastutusega.

Emad tegutsevad digitaalse elukorralduse **kontekstis topelt rollis**: ühelt poolt iseseisvate tehnoloogia **kasutajatena**, kes haldavad süsteeme ja infot oma töö ja pereelu sujuvuse nimel; teisalt aga ka tehnoloogia **vahendajatena**, kelle kaudu laps üldse pääseb digitaalsesse ruumi (Lim, 2020; Siibak, 2019; Mascheroni, Ponte ja Jorge, 2018; Heaselgrave, 2023; Gratorp, 2024). See topeltroll suurendab koormust ja vastutust, sest vanem ei ole lihtsalt tarbija, vaid sotsiaalne „väravavaht“ (Mascheroni, Ponte ja Jorge, 2018). Selline positsioon vajab toetust, mitte vaikumisi eeldust.

4.3. Privaatsusriive ja eetilised dilemmad, millega emad silmitsi seisavad

Emade teadlikkus privaatsusriivest ja eelistest riskidest oli mitmetasandiline. Kõige enim teadvustati **sotsiaalmeediaga seotud riske** (nt fotode jagamine), kuid vähem institutsionaalset ja kommertslikku andmepüüdmist. Laste digitaalse identiteedi loomine oli täielikult emade kontrolli all, sest nemad otsustasid, mida ja kuidas jagada. Otsused tehti sageli „lapse nimel“, ilma lapse otsese osaluseta või teadlikkuseta. Emad andsid andmeid koolide, terviseportaalide ja äppide kaudu edasi sageli vaikimisi või teadmatusest, mitte informeeritud valikuna.

Lisa 5 tabel 3 näitab, et paljud kasutatud rakendused (nt *Gmail*, *Family Link*, *Google Maps*, *Stuudium*) paiknevad mitmel privaatsustasandil (interpersonaalne, institutsionaalne, kommertslik) samas kui emade teadlikkus neis toimuva andmekasutuse kohta jäi tagasihoidlikuks. Lisa 6 tabel 4 kinnitab, et mitmed jälgimis- ja haldusäpid (nt *Find My Kids*, *YouTube Kids*) valiti ja konfigureeriti ilma lapsega arutamata.

Stoilova, Livingstone ja Nandagiri (2020) kolmetasandiline privaatsusmudel toetab seda järeldust: institutsionaalne ja kommertslik privaatsus jäävad vanematele sageli nähtamatuks. Siibaku (2019: 103) „*plugged-in parenthood*“ ja Lim'i (2020) „*transcendent parenting*“ kirjeldavad olukorda, kus digitaalselt ühendatud **vanemlus eeldab pidevat kohalolu ja kontrolli**, mis võib piirata lapse iseseisvust ja privaatsust. Vanemad ei ole üksnes tehnoloogia kasutajad, vaid ka sotsiaal-tehnilised vahendajad: nad otsustavad, mida laps näeb, mida kasutab ja millise jälje see jätab. See paneb vanemad keerukasse olukorda, kus nad ei vahenda üksnes tehnoloogiat, vaid ka väärtusi, norme ja arusaamu privaatsusest.

Uuring toob esile **eetilise vastuolu**: emade soov kaitsta ja juhendada last põrkub vajadusega austada lapse privaatsust ja arenevat autonoomiat. Kuigi tehnoloogiline jälgimine on sageli mõeldud lapse kaitseks, võib see tähendada kontrolli, mille piirid jäävad häguseks. Doyle ja Brubaker (2023) ja Barassi (2018) osutavad, et **lapse digipärandit luuakse** juba varasest east alates ilma tema teadliku osaluseta. See seab küsimuse alla andmestamise eetika ja vanemate digivastutuse piire.

Digitaalses vanemluses põimuvad kaks positsiooni: vanem kui sõltumatu tehnoloogiakasutaja ning vanem kui tehnoloogiline vahendaja lapse elus. See tähendab, et **vanem on korruga nii tegutseja kui mõjutaja**, kelle kaudu tehnoloogiline ja sotsiaalne maailm lapse jaoks avanevad. Kui seda rolli ei teadvustata ega toetata, tekib oht, et kogu digivastutus koondub ühele pereliikmele, tavaliselt emale, ning lapse digipraktikad jäävad ühepoolseks ja ebasümmeetriliseks (Siibak, 2019; Napp, 2023).

Selle valguses kerkib esile ka digipärandi küsimus s.o lapse ja pere digitaalse info, kontode ja failide säilitamine ning edasine kättesaadavus. Kuigi see teema ilmnes intervjuudes ainult ühel korral, tõstatab see olulise eetilise ja sotsiaalse dilemma. Doyle ja Brubaker (2023: 268) kirjeldavad digipärandit kui moraalset ja juriidilist vastutusepinda, kus tuleks jagada läbipaistvalt ligipääsud, rollid ja õigused. Kui pere digitaalne elukorraldus on ema „eraasi“ nagu mitmed uuringus osalenud kirjeldasid, võib teadmiste ja ligipääsude kadumine põhjustada süsteemset segadust näiteks failide, koolikontode või terviseinfo osas.

Digipärand ei ole pelgalt tehniline või juriidiline teema, vaid ka kultuuriline ja eetiline: kes vastutab lapse identiteedi eest tulevikus? Kuidas saab laps selles protsessis osaleda? Emad vajavad tuge ja teadlikkust, et saaksid vastutust jagada nii peresiseste kokkulepete kaudu kui ka digiteenuste poliitiliste ja tehniliste arenduste toel. See võimaldaks vältida olukordi, kus kogu digitaalne kodukultuur sõltub ainult ühe inimese nähtamatust tööst.

4.4. Poliitikasoovitused

Lisada **sotsiaalpoliitikatesse** (nt vanemapuhkuse süsteem, perehüvitised, tööandjate perepoliitika) **digitaalse elukorralduse töökoormuse mõiste**, arvestades seda nähtamatu töö osana, mis on lahutamatu lapse kasvatamise tänapäevasest praktikast (Heaselgrave, 2023; Dean jt., 2021).

Riiklik statistika (nt ajakasutusuuringud) peaks eristama **digitaalse halduse ja logistika aega**, mitte käsitlema seda lihtsalt kodutöö või üldise internetikasutusena. Sellega oleks võimalik nähtavaks teha seni varjatud vaimne ja korralduslik töökoormus, mis langeb sageli emadele.

Luu perele suunatud **teadlikkusekampaniad**, mis kutsuvad üles **jagama digitaalse elukorralduse vastutust**. Näiteks võiksid eKooli, Stuudiumi ja teiste süsteemide vaikeseaded kutsuda mõlemat vanemat eraldi kasutajaks registreeruma.

Haridus- ja sotsiaalasutustes tuleb kommunikatsioonis pöörduda teadlikult **mõlema vanema poole**, mitte vaikimisi ainult ema poole. See aitab vähendada emade ülekoormust ja tugevdab meeste kaasatust pere igapäevases digikorralduses (Alvarez, 2025; Üstündağ, 2024).

Luu **riiklikud lühikoolitused või juhendmaterjalid vanematele**, eeskätt emadele, mis selgitavad andmekaitse õigusi (IKÜM), digijälgede pikaajalisi mõjusid ja laste nõusoleku põhimõtteid. See toetab teadlikku ja eetilist vanemlust ning aitab vältida tahtmatut privaatsuse piiramist (Siibak, 2019; Napp, 2023).

Tugevdada haridusasutustes laste privaatsuse ja digipärandi arutelu, et lapsel oleks võimalus kaasa rääkida teda puudutavates tehnoloogiavalikutes, näiteks jälgimise rakenduste, andmete jagamise ja identiteedi kujundamise osas (Stoilova jt., 2020; Doyle ja Brubaker, 2023).

Lisada õpetajate koolitusprogrammi moodul, mis käsitleb vanemate digikoormust. See aitab õpetajatel mõista, et pere digivõimekus ja ligipääs infole ei pruugi olla võrdselt jaotatud, ning toetab teadlikumat suhtlust lapsevanematega.

Digiteenuste arendamisel (nt eKool, Digilugu, lapse jälgimise rakendused) tuleks lähtuda kasutajakesksest ja eetilisel läbipaistvast disainist, mis võimaldab: mõlema vanema haldusõigust, lapse kaasamist ja teavitamist, kontrollitud ja mõtestatud andmekasutust.

Need soovitusel toetavad visiooni õiglasemast ja teadlikumast pereelust digiajastul, kus emade koormus on nähtav, vastutus jaotatud ja laste õigused kaitstud. Digitaalse elukorralduse nähtavaks tegemine poliitikas on eelduseks sellele, et emade töökoormus ei jääks varjatuks ning tehnoloogia areng toetaks kogu pere heaolu, mitte ei süvendaks ebavõrdsust.

4.5. Edasised uurimisvõimalused

Tulevased uuringud võiksid oluliselt laiendada minu töö fookust, kaasates rohkem erinevate pereliikmete grupe ja pakkudes sellega terviklikumat arusaama digitaalse hooldustöö jaotumisest ja kogemisest peredes. Eriti väärtuslik oleks analüüsida **isade, kärghperede, vanavanemate ning teiste pereliikmete, näiteks üksikvanemate ja mitme põlvkonna koos elavate perede täiskasvanute** rolli digitaalse elukorralduse praktikas. Selline lähenemine võimaldaks esile tuua erinevusi ja sarnasusi eri peremudelite ja -struktuuride lõikes, pakkudes rikkalikumat ja nüansirikkamat käsitlust peresisest tööjaotusest.

Lisaks oleks soovitatav **kasutada kombineeritud uurimismeetodeid**, ühendades kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed lähenemised. Kvantitatiivsete meetodite, näiteks logitud ajamõõtmiste ja ankeetküsitluste kaasamine võimaldaks objektiivsemalt hinnata digitaalse elukorraldusele kuluvat aega ning töö mahtu eri pereliikmete lõikes. Samuti võiksid tulevased uuringud süvitsi analüüsida institutsionaalseid ja tehnoloogilisi mõjutajaid, sealhulgas koolide, lasteaedade ja digiplatvormide rolli ning nende mõju perede digitaalsele koormusele. Nii saaks paremini mõista, kuidas süsteemsed tegurid struktureerivad ja mõjutavad peresisest vastutuse jaotust.

Ühe olulise uurimissuunana tõusetub laste rolli muutumine digitaalsete praktikate haldamisel. Täiendavad uuringud võiksid keskenduda sellele, **kuidas lapsed võtavad järjest enam vastutust**

oma digitaalse jalajälje kujundamise eest, millised on nende arusaamad privaatsusest ja autonoomiast ning milliseid oskusi ja toetust nad vajavad turvaliseks ja teadlikuks digikäitumiseks.

Samuti väärrib uurimist, kuidas **ühtsed ja automatiseeritud lahendused**, näiteks kesksete integreeritud digiteenuste platvormide kasutuselevõtt, võiksid leevendada perede infotulva ja lihtsustada digitaalset elukorraldust. Selliste lahenduste potentsiaal vähendada vaimset koormust ning muuta digitaalne elukorraldus paremini hallatavaks väärrib põhjalikku hindamist nii tehnoloogilise disaini, institutsionaalse poliitika kui ka perede igapäevaelu vaatenurgast.

Tulevased uurimissuunad võiksid aidata kaasa terviklikuma ja õiglasema digitaalse pereelu mõtestamisele ning toetada poliitikasoovituste ja praktiliste lahenduste väljatöötamist, mis arvestavad erinevate pereliikmete vajadusi ja kogemusi digitehnoloogiate keskkonnas.

KOKKUVÕTE

Minu lõputöö keskendus digitaalse elukorralduse uurimisele peredes emade vaates, käsitledes, kuidas jaguneb peres digitaalne elukorraldus, millised on selle peamised kitsaskohad ja vajadused ning kui teadlikud ollakse privaatsusriivetest ja eetkariskidest digitaalse elukorralduse kontekstis. Lähtusin feministlikust sotsiaalteooriast, mis käsitleb nähtamatut hooldustööd ja soolise tööjaotuse kinnistumist digitaalses kontekstis. Digitehnoloogia areng loob potentsiaali töö ümberjaotuseks, kuid tegelikkuses lisandub emadele tihti uus koormus digilogistika ja infohalduse näol.

Töö teoreetilises osas käsitlesin, kuidas soolised normid, sotsiaalsed ootused ja tehnoloogiline disain mõjutavad digivanemlust. Feministlik kriitika toob esile, et kuigi digitehnoloogia lubab tõhusust, eeldatakse emadelt pidevat kättesaadavust, digipädevust ja kontrolli laste digitaalse identiteedi üle. Kasutasin mõisteid nagu digitaalne vanemlus, vaimne koormus, värvavahi roll ja digitaalne vahendamine, et mõtestada emade rolli laste andmestatud lapsepõlve kujundamises.

Empiirilises osas intervjueerisin kümmet ema, kes kasvasid vähemalt ühte last digitaalse hariduse ja halduse tingimustes. Kasutasin kvalitatiivseid poolstruktureeritud intervjuusid ja induktiivset sisuanalüüsi, mille tulemusel ilmnis kolm keskset uurimisfookust:

1. Kuidas digitaalse elukorralduse töö jaguneb peredes emade hinnangul?
2. Millised on emade peamised kitsaskohad ja vajadused digitaalses pereelus?
3. Milline on emade teadlikkus privaatsusest, andmepärandist ja eetikast?

Uuring näitas, et digitaalne elukorraldus, alates koolisõnumite jälgimisest kuni terviseportaalide ja jälgimiskenduste kasutamiseni, on peamiselt emade õlul. Tööjaotus oli ebaproportsionaalne, sageli iseenesest kujunenud ja emotsionaalselt koormav. Isad osalesid harva, peamiselt tehnilise toena. Emad kandsid kolmekordset koormust: töö, kodu ja digitaalne haldus. Tehnoloogia, mis peaks elu lihtsustama, süvendas sageli stressi, süütunnet ja kurnatust.

Oluliseks teemaks tõusis ka laste andmestumine. Emad tajusid, et nad vastutavad laste andmete haldamise eest, kuid teadlikkus andmekaitse õigustest ja digipärandist oli ebaühtlane. Otsused tehti enamasti intuiitiivselt ja lapsi otsustusprotsessi ei kaasatud. Vanemad tegutsesid samaaegselt nii tehnoloogia kasutajate kui ka vahendajatena, vajades seejuures suuremat ühiskondlikku toetust ja tunnustust.

Töö praktilise väärtusena esitasin poliitikasoovitused, mis rõhutavad digitaalse töökoormuse nähtavaks tegemist, peresisese tööjaotuse tasakaalustamist, vanemate andmepädevuse tõstmist ning eetilist digiplatvormide arendust.

SUMMARY

Digital care work in families: a mother's perspective

My thesis focused on the study of the digital care work in families from the perspective of mothers, looking at how the digital care work is distributed in the family, what are its main bottlenecks and needs, and how aware people are of privacy and ethical risks in the context of the digital care work. I drew on feminist social theory on invisible care work and the entrenchment of gendered divisions of labour in the digital context. The development of digital technologies creates the potential for a redistribution of work, but in reality mothers are often faced with new burdens in the form of digital logistics and information management.

In the theoretical part of the thesis, I discussed how gender norms, social expectations and technological design influence digital parenting. Feminist critiques highlight that while digital technology promises efficiency, mothers are expected to be constantly available, digitally literate and in control of their children's digital identity. I used concepts such as digital parenting, mental load, gatekeeping, and digital mediation to make sense of the role of mothers in shaping children's data-driven childhoods.

In the empirical part, I interviewed ten mothers who were raising at least one child in digital education and administration. I used qualitative semi-structured interviews and inductive content analysis, which revealed three central research foci::

1. How is the digital care work management distributed in families according to mothers' perceptions?
2. What are mothers' main bottlenecks and needs in digital care work?
3. What are mothers' awareness of privacy, data protection and ethics?

The survey showed that digital care work, from monitoring school messages to using health portals and tracking apps, is mainly the responsibility of mothers. The division of labour was disproportionate, often self-imposed and emotionally burdensome. Fathers were rarely involved, mainly as technical support. Mothers carried a triple burden: work, home and digital administration. Technology, which is supposed to make life easier, often exacerbated stress, guilt and exhaustion.

The issue of children's data was also raised as a major concern. Mothers perceived that they were responsible for managing their children's data, but awareness of data protection rights and digital

heritage was uneven. Decisions were mostly made intuitively and children were not involved in the decision-making process. Parents acted as both users and facilitators of technology, needing greater societal support and recognition.

The practical value of the work is in the policy recommendations I put forward, which emphasise making digital workloads visible, balancing the division of labour within families, increasing parental data literacy and developing more ethical digital platforms.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aavik, K., Ubakivi-Hadachi, P., Raudsepp, M. ja Roosalu, T. (2020). *Soolise palgalõhe vähendamise: Mitmetasandiline kvalitatiivuuring*. RASI toimetised nr 11. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Alvarez, V. (2025). "I am in charge of the whole family operation": Gendered norms and negotiations in digital parenting in Denmark. *Feminist Media Studies*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/14680777.2025.2473394>

Barassi, V. (2018). The child as datafied citizen: Critical questions on data justice in family life. In G. Mascheroni, A. Jorge, ja C. Ponte (Eds.), *Digital parenting: The challenges for families in the digital age* (pp. 169–177). Gothenburg: NORDICOM.

Dawson, A., Pike, A. ja Bird, L. (2015). Parental division of household labour and sibling relationship quality: Family relationship mediators. *Infant and Child Development*, 24(4), 379–393. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1002/icd.1890>

Dawson, A., Pike, A. ja Bird, L. (2016). Associations between parental gendered attitudes and behaviours and children's gender development across middle childhood. *European Journal of Developmental Psychology*, 13(4), 452–471. <https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/17405629.2015.1109507>

Dean, L., Churchill, B. ja Ruppner, L. (2021). The mental load: building a deeper theoretical understanding of how cognitive and emotional labor over load women and mothers. *Community Work & Family*, 25(1), 13–29. <https://doi.org/10.1080/13668803.2021.2002813>

D'Ignazio, C. ja Klein, L. F. (2020). *Data feminism*. MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11805.001.0001>

Doyle, D. T. ja Brubaker, J. R. (2023). *Digital legacy: A systematic literature review*. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 7(CSCW2), Article 268, 1–28. <https://doi.org/10.1145/3610059>

European Schoolnet. (2024). *Better Internet for Kids policy monitor report 2025*. European Commission. https://better-internet-for-kids.europa.eu/sites/default/files/2025-04/BIK_Policy_Monitor_Report_2025.pdf

- Goldscheider, F., Bernhardt, E. ja Lappegård, T. (2015). *The gender revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior*. *Population and Development Review*, 41(2), 207–239. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x>
- Gratorp, C. (2024). Time to Automate: The Hidden Labour of Automation. In J. Fehrle, M. Lieber, ja J. J. Ramirez (Eds.), *(De)Automating the Future: Marxist Perspectives on Capitalism and Technology* (1 ed., Vol. 321, pp. 111–134). (Historical Materialism Book Series; Vol. 321). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004703940_005
- Heaselgrave, F. (2023). Unpaid digital care work: Unmasking the parental mediation practices of contemporary mothers. *New Media & Society*. <https://doi.org/10.1177/14614448231174420>
- Kakilla, C. (2021). *Strengths and weaknesses of semi-structured interviews in qualitative research: A critical essay*. Preprints. <https://doi.org/10.20944/preprints202106.0491.v1>
- Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M., (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyyis/>
- Katsiampoura, G. (2024). From critical feminist theory to critical feminist revolutionary pedagogy. *Advances in Applied Sociology*, 14(4), 175–185. <https://doi.org/10.4236/aasoci.2024.144012>
- Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Gigantum Humeris. Tallinn, TLÜ Kirjastus
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J., (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/intervjuu/>
- Lim, S.S., (2020) *Transcendent Parenting: Raising Children in the Digital Age*. Oxford: Oxford University Press.
- Lupton, D. ja Williamson, B. (2017). The datafied child: The dataveillance of children and implications for their rights. *New media & society*, 19(5), 780–794. doi: <https://doi.org/10.1177/1461444816686328>
- Lupton, D. (2019). *Data Selves: More-than-Human Perspectives*. Polity Press.
- Lupton, D. (2020). *The Internet of Things: Social dimensions*. *Sociology Compass*, 14(4), e12770. <https://doi.org/10.1111/soc4.12770>

- Mascheroni, G. ja Siibak, A. (2021). *Datafied childhoods: Data practices and imaginaries in children's lives*. Lausanne: Peter Lang.
- Mascheroni, G., Ponte, C. ja Jorge, A. (Eds.). (2018). *Digital parenting: The challenges for families in the digital age*. Nordicom. <https://www.nordicom.gu.se/en/publications/digital-parenting>
- Napp, M. (2023). *The communicative construction of families: Emerging trends in the age of deep mediatization* [Doctoral dissertation, University of Tartu]. DSpace University of Tartu. <https://dspace.ut.ee/items/0d677546-abb3-4950-9d1d-82a6e3dc6653>
- Olev, A. ja Alumäe, T. (2022). Estonian speech recognition and transcription editing service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10(3), 409–421. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Papp, Ü.-M. ja Kütt, R. (2024). *Metoodiline juhend*. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus. <https://enut.ee/soostereootuupidest-vabade-opikute-jaoppematerjalide-koostamine-ja-kasutamine/>
- Paolicchi, S. (2021) A Look At The Role Of A Father. Dads Finding More Family Time. [Blogi]. Family Focus Blog. <https://familyfocusblog.com/look-modern-dad/> Kasutatud 13.09.2024.
- Pinho, M. ja Gaunt, R. (2021). Biological essentialism, gender ideologies, and the division of housework and childcare: Comparing male carer/female breadwinner and traditional families. *The Journal of Social Psychology*, 164(1), 59–75. <https://doi.org/10.1080/00224545.2021.1983508>
- Ruslin, Mashuri, S., Abdul Rasak, M. S., Alhabsyi, F. ja Syam, H. (2022). Semi-structured interview: A methodological reflection on the development of a qualitative research instrument in educational studies. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, 12(1), 22–29. [10.9790/7388-1201052229](https://doi.org/10.9790/7388-1201052229)
- Saks, K. (2022). *Laste elumaailma meediatumine* [Doktoritöö, Tartu Ülikool]. DSpace Tartu Ülikool. <https://dspace.ut.ee/items/1971e170-4d02-4e12-8a93-32015cb4434d>
- Siibak, A. (2019). Digital parenting and the datafied child. In *Educating 21st century children: Emotional well-being in the digital age* (pp. 103–117). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/8e6f9a82-en>

- Sotsiaalministeerium. (2021). *Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2021: Lõpparuanne*. Kasutatud 05.01.2025, <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/saastev-areng/5-sooline-vordoiguslikkus>
- Stoilova, M., Livingstone, S. ja Nandagiri, R. (2020). Digital by default: Children's capacity to understand and manage online data and privacy. *Media and Communication*, 8(4), 197–207. <https://doi.org/10.17645/mac.v8i4.3407>
- Strömpl, J. (2020). Üldmetodoloogilised küsimused. M-L. Tikerperi (toim). Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/uldm Metodoloogilisi-kusimusi/>
- United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Treaty Series, 1577, 3. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- Watson, A. ja Lupton, D. (2022). Remote fieldwork in homes during the COVID-19 pandemic: Video-call ethnography and map drawing methods. *International Journal of Qualitative Methods*, 21, 1–9. <https://doi.org/10.1177/16094069221078376>
- Üstündağ, A. (2024). Parenting in the digital age: How is the digital awareness of mothers? *Journal of Learning and Teaching in Digital Age*, 9(1), 50–60. <https://doi.org/10.53850/joltida.1290600>

LISAD

Lisa 1. Nõusoleku leht

TARTU ÜLIKOOLI INFORMEERITUD NÕUSOLEKU LEHT

Lõputöö „Digitaalne hooldustöö peredes: emade vaade.“

Hea osaleja

Minu nimi on Mirlian Rebane ning olen Tartu Ülikooli infokorralduse III kursuse tudeng. Viin läbi uurimuse, mille eesmärk on teada saada, kuidas emad peredes digitaalset hooldustööd korraldavad ja milliseid on nende peamised väljakutsed ning vajadused selles osas ning, kuidas see nende peredes on jaotatud.

Osalemine on vabatahtlik ning võid igal hetkel intervjuu katkestada või keelduda vastamast.

- Intervjuu kestab orienteeruvalt 30–60 minutit ning toimub, kas kohapeal või veebis olenevalt Sinu valikust.
- Intervjuu salvestan, et tagada vastuste täpne analüüs.
- Vajadusel võid paluda intervjuu ajal pausi.
- Sinu isikuandmeid käsitletakse konfidentsiaalselt.
- Intervjuu anonümiseeritakse transkribeerimise käigus ning selle käigus kogutud infot ei jagata lõputöös isikustatud kujul. Sinu nime uuringus ma ei avalda, vaid kasutan pseudonüümi (nt „N1“).
- Intervjuu vastuseid kasutatakse uurimistöös ja võimalusel edaspidistes akadeemilistes analüüsides.
- Transkriptsioonidega saab tutvuda peale minu veel töö juhendaja.
- Kui soovid saad oma nõusoleku tagasi võtta.

Olen tutvunud eeltoodud infoga ja mõistan oma õigusi ning uuringu eesmärgi.

Olen nõus osalema intervjuus ning luban oma vastuseid kasutada teaduslikel eesmärkidel.

Kuupäev

Allkiri

Nimi (ees- ja perenimi)

Lisa 2. Projektiivne käivitaja

Merle, kolme lapse ema, alustab oma päeva tavaliselt varakult. Kui lapsed on kooli/lasteaeda saadetud ning ise tööle jõudnud, võtab ta oma telefoni ja kontrollib telefoni saabunud teateid. Täna märkab ta, et vanem poeg on saanud koolis äpi kaudu meeldetuletuse, et homme on vaja esitada suurem referaat. Ta saadab talle sõnumi, et veenduda, kas kõik on valmis või on vaja abi. Samal ajal märkab ta, et noorem tütrel on spordipäev, mille jaoks tuleb võtta kaasa spordiriided ja veepudel. Peale kooli äppi vaatab Merle üle ka pere jagatud kalendri, kuhu on märgitud kõik olulisemad sündmused: huviringid, ekskursioonid, vanemate koosolekud. Ta lisab meeldetuletuse, et järgmisel nädalal on koolilõuna eest arve maksmise tähtaeg ning, et ämmale tuleb helistada seoses läheneva mehe sünnipäevaga. Lõuna paiku meenub Merlele, et pere väiksem laps vajab hambaarsti aega. Ta logib sisse terviseportaali, et leida sobiv aeg ja kontrollida, kas viimase visiidi kokkuvõttes oli midagi, millele tuleks tähelepanu pöörata. Aeg broneeritud tuleb talle meelde, et väiksem laps tuleb lasteaia äpis puudujaks märkida muidu lisandub toiduraha arvele. Samal ajal saab ta meeldetuletuse, et abikaasa peaks lähiajal tegema vereanalüüsid, ning saadab talle sõnumi, et ta leiaks endale sobiva aja. Lisaks märkab ta, et perearsti keskus on saatnud teate lapse vaksineerimisgraafiku uuendamisest. Ta arutab hiljem õhtusöögi ajal abikaasaga, kas vaksineerimine toimub koolis või peaks nad ise aja kirja panema. Samal ajal tuletab ta meelde, et peab jälgima, milliseid terviseandmeid ta laste kohta jagab, kas lubada koolil edastada terviseinfot otse perearstile või tuleks seda ise teha?

Õhtul, kui lapsed on koolist ja trennidest tagasi, küsib vanem poeg, kas ta võib alla laadida uue mängu oma tahvelarvutisse. Merle vaatab kiiresti üle mängu tingimused ja veendub, et seal ei ole liigseid reklaame või andmete jagamise nõudeid. Samal ajal logib ta sisse nutiseadmete vanemliku kontrolli rakendusse, et kontrollida, kas väiksemad lapsed on internetis turvaliselt tegutsenud.

Hiljem, kui pereisa jõuab koju, tuletab Merle talle meelde, et tuleks uuendada kodu WiFi parooli ja seadistada lastele uus ajapiirang ekraaniajale. Enne magamaminekut kontrollib Merle üle viimased e-kirjad koolist. Ta on saanud teate, et kool kogub lapsevanematelt allkirju selleks, et jagada laste fotosid kooli sotsiaalmeedias. Ta arutab mehega, kas nad peaksid sellega nõustuma või mitte. Samuti vaatab ta üle, kas koolitoetus või muud toetused on õigel ajal taotletud. Eelmise aasta kogemus näitas, et tähtjad võivad kiiresti mööduda ja seetõttu on oluline, et keegi peres seda jälgiks.

Lisa 3. Intervjuu kava

Sissejuhatus

1. **Palun räägi endast ja oma perest.**
2. **Milliseid platvorme ja digivahendeid igapäevaselt kasutad?**
(*Milliseid neist kasutada perekonnaga seotud tegevuste jaoks? Kas mõni on eriti oluline igapäevaelus?*)
3. **Kuidas tunned end seoses digitehnoloogia kasutamisega peres?**
(*Miks sa nii tunned?*)

Digitaalne hooldustöö peres

4. **Kuidas toimub sinu peres digitaalse hooldustöö korraldamine?**
(*Kes hoolitseb selle eest, et kooli info, terviseandmed ja digiseadmete seaded oleksid ajakohased?*)
5. **Milliseid digitaalseid tööriistu ja platvorme kasutate peres laste andmete haldamiseks?**
(*eKool, stuudium, kalender, lapse nutiseadme vanemlik järelevalve, terviseportaalid?*)
6. **Kuidas te peres sellise lahenduseni/süsteemini jõudsite? Miks?** (*Kas see oli teadlik otsus või harjumus? Kas olete pidanud selle osas peres kokku leppima või on kõik sujunud iseenesest?*)

Vastutuse jaotamine peres

7. **Kuidas on peres vastutus digitaalse hooldustöö osas jagunenud partneri ja lastega ?**
(*Kes vastutab?*)
8. **Milliseid ülesandeid täidad seoses digitaalse hooldustööga sina ja milliseid täidavad teised pereliikmed? Miks nii?**
(*Kes jälgib kooliga seotud e-kirju ja teateid? Kes tegeleb tehniliste probleemidega, kui need tekivad?*)
9. **Kuidas on digitaalset hooldustööd puudutav vastutuse jaotus aja jooksul muutunud?**
(*Mis seda muutnud on? Kas lapsed on vanemaks saades hakanud ise seadmeid/kontosid haldama?*)

Kogemused ja väljakutsed

10. **Millised on suurimad raskused pere digitaalse hooldustöö juures?**
11. **Saad sa tuua mulle mõne näite? Mis juhtus ja kuidas see lahenes?**

Teadlikkus ja toetus

12. **Kust oled saanud infot ja juhiseid pere digitaalse hooldustöö kohta?**
(*Kas oled saanud infot koolist, internetist, teistelt lapsevanematelt?*)

13. Milliseid ressursse või juhendmaterjale oled kasutanud?

(Kas oled lugenud artikleid, vaadanud veebiseminare või osalenud koolitustel?)

14. Milliseid täiendavaid teadmisi või tuge vajaksid, et paremini hallata pere digitaalseid andmeid?

(Kas sooviksid rohkem infot küberkiusamise, privaatsusseadete või turvaliste rakenduste kohta?)

15. Kuidas võiksid institutsioonid toetada peresid digitaalses hooldustöös?

(Kas nt kool või KOV/LV võiks pakkuda rohkem juhiseid ja soovitusi?)

Tulevik ja soovitused

16. Milliseid muutusi sooviksid näha perede digitaalses hooldustöös?

(Kas on midagi, mis võiks lihtsamaks teha andmete haldamist?)

17. Millised lahendused aitaksid paremini jaotada vastutust pereliikmete vahel?

(Kas spetsiaalsed peredele mõeldud rakendused võiksid aidata?)

18. Milliseid nõuandeid annaksid teistele, kes haldavad perede digitaalseid andmeid?

(Mis on sinu arvates kõige olulisem, mida nad peaksid teadma?)

19. Kuidas võiksid tehnoloogiaettevõtted ja seaduseandjad parandada perede digitaalset hooldustööd ja andmete haldamist (andmekaitset ja privaatsust?)

(Kas seadused peaksid olema rangemad nt laste andmete kogumise ja kasutamise osas?)

20.

Lõppsõna

1. Milliseid mõtteid või tundeid see intervjuu sinus tekitas?

2. Kas on midagi, mida soovid veel lisada?

3. Täna sind väga aja ja panuse eest. Kas oleksid huvitatud lõpliku tööga tutvumisest?

4. Kas soovid jätta mulle oma kontaktandmed, et saaksin sinuga lõpliku töö valmimisel ühendust võtta?

5. Kas ma võin sinu poole pöörduda kui tekivad täiendavad küsimused?

Aitäh Sulle!

Lisa 4. Koodipuu näidis

Tabel 2. Koodipuu näidis

Peakategooria	Alakategooria	Kood
Digitehnoloogia roll peredes	Pereliikmete vastutus	„Kooli stuudiumit jälgib elukaaslane, sest minul ei ole lihtsalt praegu väga aega seda jälgida.“
	Ajaplaneerimise tööriistad	„Ütleme niimoodi, et see kalender päästab elu.“
Sooline tööjaotus digitaalses andmehalduses	Emade roll	„Eile ostsin teatripileteid ja siis tegin endale kalendrisse sündmuse ja siis jagasin seda siis mehega, et ta teaks, kuhu ja millal kohale peab tulema. Pere ühised sündmused lähevad siis jah, minu kalendri kaudu kutsetega temale.“
	Isade roll	„Mehega selles suhtes kõik hästi, et tema teeb enda asjad, need, mis on nagu kokkulepitult ilusasti ära, et seal ma kätt hoidma ei pea.“
Väljakutsed ja stressiallikad	Digiväsimus	„Instagrami ma mõnikord õhtul magama minnes skrollin, aga ma ei, ma ei jaksa enam jälgida seda kõike.“
	Tehnoloogia keerukus	„Tunnen, et hakkab dinosauruseks varsti muutuma.“
Privaatsus ja andmekaitse	Laste andmete turvalisus	„Igasuguses avalikus meedias me oleme kohe alguses teinud otsuse, et oma laste nägusid ja pilte me ei taha jagada. Avalikult teadlikult ei pane neid asju üles.“
	Arusaam andmekaitsest	„Pigem tekitab veidi hirmu, et kuna mul poisid on veel väiksed,

		<i>et missuguses maailmas nad tegelikult siis suuremasse eas elama peavad hakkama, et kas ma suudan selgitustööd teha, et nemad oma andmestikku liiga suures hulgas veebimaailmas ei avaldaks.“</i>
Tulevikuvõimalused ja soovitus	Toetuse vajadus	<i>„Võiks ennast natuke rohkem harida ja nende teemadel. See on väga nõrk koht minu jaoks. Ma hästi palju tegelikult kasutan seda internetti ja telefoni ja arvutit. Aga ma ise väga palju ohte ja asju võib-olla ei oska kohe ära tunda. Täitsa võiks mingeid koolitusi või midagi rohkem ikkagi teada sellest.“</i>
	Parendamise soovid	<i>„Tehakse ju ka väga palju lõputoid ülikoolides ja ka on kindlasti väga-väga palju teaduskirjandust, kust on võimalik seda informatsiooni nii-öelda noppida ja siis panna mõnused märksõnad ja luua juhendid/visuaalid. Siis on nagu sellest kasu ka.“</i>

Allikas: autori koostatud 2025

Lisa 5. Rakenduste kasutamine: emad

Tabel 3. Rakenduste kasutamine privaatsustasandite järgi

Rakendus/Platvorm	Kommertslik	Institutsiooniline	Interpersonaalne
Family Link	Jah	Ei	Jah
Google Calender	Jah	Ei	Jah
Stuudium	Ei	Jah	Jah
eLiis	Ei	Jah	Jah
Digilugu	Ei	Jah	Ei
WhatsApp	Jah	Ei	Jah
FB Messenger	Jah	Ei	Jah
Find My Kids	Jah	Ei	Jah
Google Drive	Jah	Ei	Jah
Gmail	Jah	Ei	Jah
Facebook	Jah	Ei	Jah
Instagram	Jah	Ei	Jah
Youtube	Jah	Ei	Jah
Perearst24	Ei	Jah	Ei
Zoom	Ei	Jah	Jah
MS Outlook	Jah	Ei	Jah
MS Outlook kalender	Ei	Ei	Jah

Allikas: autori koostatud 2025

Lisa 6. Laste kasutatavad rakendused: emade vaates

Tabel 4. Laste kasutatavad rakendused

Rakendus/platvorm	Kirjeldus/kontekst
Youtube	Vaadatakse videoid, õppimine
TikTok	Mainiti keelamise kontekstis
Snapchat	Mainiti kui potentsiaalselt murettekitavat platvormi
Fortnite	Mäng, mille sees on suhtlusfunktsioonid
WhatsApp	Laps suhtleb vanematega, nt pildisaatmiseks
Stuudium	Laps kasutab iseseisvalt koolitöödeks ja suhtluseks
Zoom	Kasutatakse õpetajaga suhtlemiseks
Find My Kids	Järelevalverakendus, mille kaudu jälgitakse lapse tegevusi, aga laps ise ei saa kasutada
FB Messenger	Perega suhtlemine

Allikas: autori koostatud 2025

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mirlian Rebane,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „**Digitaalne elukorraldus peredes: emade vaade**“, mille juhendaja on Maris Männiste, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mirlian Rebane

26.05.2025